

83
15.12.2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, БІЗНЕСУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

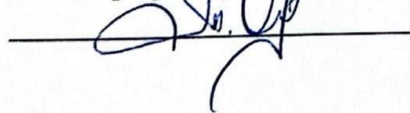
НОСКОВА Єлизавета Кирилівна
(студентка групи ЗПВ-22-1М)

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

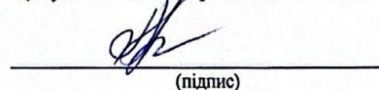
**ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ТОВ «БЕРДИЧІВ-ЗЕРНО»**

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»)

Допущено до захисту
протокол № 8
від 29.11.2023
зав. кафедри менеджменту, бізнесу та
маркетингових технологій
д.е.н., проф. Остапчук Т.П.

Керівник роботи:
к.е.н., доц. Ткачук Г.Ю.
(наукове звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Вікарчук О.І.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ	
1.1. Економічна сутність оборотних активів підприємства.....	6
1.2. Система управління оборотними активами підприємства.....	12
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами підприємства.....	17
1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення в сфері управління оборотними активами підприємства.....	28
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
2.1. Аналіз галузі діяльності підприємства.....	36
2.2. Діагностика фінансово-економічного стану підприємства.....	40
2.3. Оцінювання ефективності використання оборотних активів на підприємстві.....	46
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ	
3.1. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними активами...	54
3.2. Визначення резервів в сфері управління оборотними активами підприємства.....	59
3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів.....	68
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процеси формування та використання оборотних активів в діяльності підприємств впливають на прийняття рішень щодо їх стратегічного розвитку і забезпечують позитивні кінцеві результати діяльності. Проблеми оцінки рівня забезпеченості підприємств оборотними коштами та визначення ефективності їх використання є актуальними також з позиції прийняття управлінських рішень.

Прийняття ефективних рішень щодо управління оборотними коштами в значній мірі залежить від введення на вітчизняних підприємствах чіткої координації діяльності різноманітних служб, наявності інформаційного менеджменту, систематичного ведення бухгалтерського обліку, забезпечення внутрішнього контролю і запровадження управлінського обліку. Управління оборотними коштами є важливою складовою загальної системи управління діяльністю підприємства.

Питаннями щодо суті та теорії ефективності використання оборотним капіталом займалися такі вітчизняні автори, як В. С. Андрієць, Л.О. Бетехтіна, Н.В. Ващенко, Н.П. Дуброва, Г.О.Крамаренко, О.В.Попазова. Разом з тим, існує ряд теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні промисловості в цілому, так і на рівні її окремих галузей. До них слід віднести проблеми класифікації оборотних коштів, оцінки ефективності їх використання, вдосконалення контролю, системи обліку оборотних коштів, нейтралізації впливу кризових явищ на їх формування.

Зазначене обумовило вибір теми, постановку мети та завдань магістерської кваліфікаційної роботи. Обрана тема повністю відповідає проблемам напряму підготовки за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Метою дослідження є дослідження теоретичних та практичних аспектів управління оборотними коштами

Для досягнення мети потрібно виконати наступні **завдання:**

- дослідити економічну сутність оборотних активів підприємства;
- проаналізувати систему управління оборотними активами підприємства;
- розкрити методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами підприємства;
- узагальнити нормативно-правове та інформаційне забезпечення в сфері управління оборотними активами підприємства;
- проаналізувати галузь діяльності підприємства;
- провести діагностику фінансово-економічного стану підприємства;
- здійснити оцінювання ефективності використання оборотних активів на підприємстві;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності управління оборотними активами;
- визначити резервів в сфері управління оборотними активами підприємства;
- здійснити оцінку економічної ефективності запропонованих заходів.

Об’єктом дослідження у магістерській кваліфікаційній роботі виступає процес управління оборотними активами підприємства, **предметом** – теоретичні, методичні та прикладні засади управління оборотними активами ТОВ «Бердичів-Зерно».

У процесі дослідження застосовувались наступні загальнонаукові **методи**: теоретичне узагальнення та порівняння, систематизація, спостереження – під час вивчення фінансової ситуації на підприємстві; порівняння – під час зіставлення розміру фінансових ресурсів з ліквідністю і рентабельністю підприємства; вимірювання – у процесі аналізу коефіцієнтів фінансового стану і визначення оптимального співвідношення між джерелами залучення коштів, враховуючи достатній рівень ефективності діяльності підприємства; аналіз і синтез, індукція та дедукція – у ході проведення аналізу активів підприємства.

Інформаційна база. При написанні магістерської роботи використовувались монографії, підручники, навчальні посібники, статті

вітчизняних і зарубіжних вчених, які займаються дослідженням особливостей організації фінансів підприємств з різними формами власності, матеріали фінансових звітів про діяльність ТОВ «Бердичів-Зерно».

Наукова новизна роботи. полягає в подальшому розвитку теоретико-методичних засад управління оборотними активами підприємства. Зокрема, це знайшло своє відображення у наступному:

– удосконалено методичні засади управління оборотними активами шляхом використання АВС аналізу та факторингу, що дозволяє досягти визначення оптимальної потреби в цих активах та перетворення частини дебіторської заборгованості за товари, послуги на грошові кошти; мінімізувати ризики, пов'язані з виникненням безнадійної дебіторської заборгованості тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці заходів щодо оптимізації управління оборотними активами і можливості використання підприємством ТОВ «Бердичів-Зерно» запропонованого комплексу дій для більш ефективної роботи підприємства та мінімізації фінансових ризиків. Результати цього дослідження знайшли застосування на підприємстві ТОВ «Бердичів-Зерно», де розроблені заходи використовуються у процесі діяльності.

Апробація результатів дослідження. Носкова Є.К. Обґрунтування заходів з підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства. Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу». Житомир: Житомирська політехніка. 2023 р. С. 92.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час участі в наступних наукових конференціях: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу» (09–10 листопада 2023 р.)

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, таблиць,

рисунків, списку використаних посилань із найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи становить сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

1.1 Економічна сутність оборотних активів та управління ними

В сучасних умовах господарювання підвищення ефективності використання наявних ресурсів у підприємств України є необхідною умовою їх подальшого розвитку. Значною мірою це стосується оборотних активів, ефективне управління якими позитивно впливає на стійкість фінансового стану, інвестиційну привабливість, кредитоспроможність та рівень ліквідності суб'єктів господарювання. Аналіз наукових досліджень виявив, що серед вітчизняних вчених на даний момент існує неузгодженість в трактуванні таких категорій як «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи», а також класифікації оборотних активів. Ситуація ускладнюється відсутністю єдиного погляду на ці поняття навіть в законодавчо-нормативній базі України[1].

В таких умовах функціонування підвищення ефективності використання наявних ресурсів у підприємств України є однією з реальних можливостей їх подальшого розвитку. В основному це питання стосується оборотних активів, ефективне управління якими посилює фінансову стійкість, ліквідність, кредитоспроможність та інвестиційну привабливість галузі.

Згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи – це «гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу» [32].

Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів також відсутня узгодженість щодо зазначених понять. Деякі дослідники вважають поняття «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди», «поточні активи» синонімами [53], інші об'єднують лише деякі поняття [40], третя група вчених зазначають, що економічний зміст зазначених понять різний, саме тому ототожнювати їх помилково [41,42,47].

Узагальнимо надані визначення (табл 1.1).

Таблиця 1.1

Аналіз дефініцій поняття «оборотні активи»

№ з/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Филипенко О. М. та Чубка О. М. [82,91]	«оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти авансовані у виробництво, тому вони «не витрачаються і не споживаються», внаслідок чого оборотні кошти виступають проміжною ланкою між активом і пасивом балансу»
2	Бетехтіна Л. О. [3]	оборотний капітал – «це активи, які поновлюються з певною регулярністю для забезпечення поточної діяльності, вкладення в які обертаються протягом виробничого циклу»
3	Солодовник Л. М. [72]	оборотні активи (або поточні активи) – це «сукупність матеріальних і фінансових активів, які шляхом структурної трансформації здійснюють безперервний кругообіг форм вартості з метою постійного відновлення процесу виробництва, одержання прибутку, повністю споживаються протягом одного календарного року чи операційного циклу». Автор вважає, що поєднання пасивної форми оборотного капіталу і активної форми оборотних активів формує категорію «оборотних засобів»
4	Пеняк Ю. С. [59]	вважає, що «поняття «оборотні фонди» і «оборотний капітал» є ідентичними, крім того, пропонує використовувати саме останнє поняття. Також автор об'єднує такі категорії як «оборотні кошти», «оборотні засоби» і «оборотні активи»»
5	Ізмайлова Н. В. [38]	«економічна сутність оборотних активів «полягає у втілених в них грошових коштах, які повністю споживаються чи реалізуються впродовж одного виробничого циклу (або протягом 12 місяців) при здійсненні операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, що сприяє безперервності виробничо-комерційного циклу, а також дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності і прибутковості підприємства»
6	Нужна О.А. [54]	виділяє чотири основні школи у процесі дослідження поняття «оборотний капітал»: класичну, представниками якої є А. Сміт, К. Маркс, Д. Рікардо, Ф. Кене, радянську, сучасну та західну. Саме представники класичної школи вперше запропонували поділяти наявний капітал на «основний» та «оборотний».
7	Полторак А., Алексєєв І. В.	«головною відмінністю оборотних активів та оборотних коштів вважають тривалість періоду для функціонування, який для

	Лепейко Т. І. [1,49,62]	оборотних коштів визначають в один рік або кругообіг, а для оборотних активів – в один рік або в операційний цикл»
8	Мельник Л.Г, Фридинский В.А. [52,85]	ототожнюють поняття «оборотні кошти» та «оборотний капітал»

Проаналізувавши різні літературні джерела, можна виділити чотири підходи економістів до трактування сутності поняття «оборотні активи»:

- 1) сукупність оборотних фондів та фондів обігу;
- 2) оборотні активи підприємств, які відображаються в активі їх бухгалтерського балансу;
- 3) активи, що використовують в одному операційному циклі, обороті або будуть перетворені на гроші протягом одного року;
- 4) гроші, запаси, борги третіх осіб, поточні фінансові вкладення [31].

Серед вчених найбільше прихильників першого та другого підходу.

На основі проведеного дослідження теоретичних положень вважаємо за потрібне навести розмежування понять «оборотні кошти», «оборотні активи» та «оборотний капітал» шляхом наведення основних елементів, що входять до їх складу в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Склад оборотних коштів, оборотних активів та оборотного капіталу [53]

Основні елементи оборотних коштів, оборотного капіталу та оборотних активів	Оборотні активи, оборотні кошти, оборотний капітал		
1. Витрати майбутніх періодів	Оборотний капітал	Оборотні кошти	Оборотні активи
2. Виробничі запаси: - основні та допоміжні матеріали - паливо - тара - МШП			
3. Незавершене виробництво			
4. Готова продукція			
5. Товари			
6. Грошові кошти та їх еквіваленти			
7. Дебіторська заборгованість			
8. Векселі одержані			
9. Інші оборотні активи			
10. Поточні фінансові інвестиції			

Аналізуючи різні визначення оборотних активів вченими-економістами, необхідно виділити основні три підходи :

- 1) кошти, які авансуються у виробничі оборотні фонди та фонди обігу;
- 2) сукупність майнових цінностей;
- 3) активи, які перетворюються у грошові кошти (готівку) протягом одного року.

Отже, термін «оборотні активи» (синоніми – оборотні кошти, оборотний капітал, робочий капітал) трактується у вітчизняній і зарубіжній літературі досить однозначно. З урахуванням розглянутих визначень даного поняття радянськими, вітчизняними та зарубіжними економістами поняття оборотних активів виробничого підприємства автором пропонується визначити наступним чином: оборотні активи виробничого підприємства – це група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня ліквідності повинні забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями[76].

Склад оборотних активів — це сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обороту. Склад оборотних активів у різних галузях економіки може мати певні особливості.

Оборотні активи класифікують за такими ознаками:

1. За місцем і роллю в процесі виробництва: розрізняють оборотні фонди й фонди обігу.
2. За принципами організації: розрізняють нормовані й ненормовані оборотні кошти.
3. За джерелами утворення: оборотні кошти поділяють на власні, прирівняні до власних і залучені.

Оскільки оборотні активи підприємства функціонують як у сфері виробництва, так і у сфері обігу, розрізняють оборотні фонди й фонди обігу.

Наведемо схему складових оборотних активів підприємства (рис.1.1).

Оборотні кошти підприємства також класифікуються за наступними ознаками:

- залежно від участі їх у кругообігу коштів;

- за методами планування, принципами організації і регулювання оборотних коштів;
- за джерелами формування оборотних коштів [50].

Рис. 1.1. Склад оборотних коштів підприємства [73]

Відповідно до першої ознаки оборотні кошти підрозділяються на авансовані в: оборотні виробничі фонди; фонди обертання. Такий розподіл оборотних коштів зумовлений наявністю в кругообігу коштів двох самостійних сфер: сфери виробництва і сфери обертання. Чим більше оборотних коштів розміщено в сфері виробництва, тим ефективніше вони використовуються.

Залежно від методів планування оборотні кошти підрозділяються на:

- нормовані оборотні кошти;
- ненормовані оборотні кошти.

Необхідність розподілу оборотних коштів на нормовані та ненормовані впливає з економічної доцільності досягнення найбільших результатів при найменших витратах. Встановлення нормативів за окремими статтями дозволяє забезпечити оптимальну потребу підприємства в обігових коштах.

До нормованих обігових коштів відносяться обігові кошти у виробничих запасах, виробництві, у рештках готової продукції на складах підприємства.

Ненормовані обігові кошти включають усі фонди обертання за винятком готової продукції на складі[3].

За джерелами формування оборотні активи підрозділяються на:

- власні кошти, які включають: статутний капітал, пайовий капітал, додатковий капітал, що вкладається, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, цільове фінансування;

- позичкові кошти, до яких можна віднести довгострокові кредити банків, інші довгострокові фінансові зобов'язання, короткострокові кредити банків, поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями[7].

Відомо, що через низку цілком об'єктивних причин (інфляція, зростання обсягів виробництва) у підприємства завжди виникає додаткова потреба в оборотних коштах. Тому підприємство використовує позичкові кошти: банківські та комерційні кредити, облігаційні позики. Поряд із банківськими кредитами джерелами фінансування оборотних коштів можуть бути також комерційні кредити інших підприємств і організацій, котрі оформляються як позики, векселі, товарні кредити, авансові платежі[20].

Підприємства користуються також і інвестиційними податковими кредитами, тобто тимчасово відстроченими податковими зобов'язаннями. Для одержання інвестиційного податкового кредиту підприємство укладає договір з податковою адміністрацією; додатково залучені джерела, які включають: кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги, а також поточні зобов'язання щодо отриманих авансів, розрахунків з бюджетом, позабюджетних платежів, розрахунків зі страхування, з оплати праці, з учасниками, за іншими поточними зобов'язаннями, резервів за сумнівними боргами, благодійні та інші надходження [13].

Наявність у підприємства достатніх оборотних коштів оптимальної структури - необхідна передумова для його нормального функціонування та фінансової стійкості в умовах ринкової економіки. У свою чергу ефективність організації та управління оборотними коштами підприємства залежить від рівня організаційності та узгодженості процесів аналізу оборотних коштів

підприємства в попередньому періоді, планування оборотних коштів, контролю за виконанням планів та прийняттям управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання оборотних коштів.

На основі проведеного узагальнення підходів різних економістів до трактування поняття «оборотні активи» та особливостей їх класифікації зроблено наступні висновки:

1. Аналіз наукових досліджень виявив, що серед сучасних дослідників існує неузгодженість в трактуванні таких категорій як «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотний капітал», «оборотні фонди», «оборотні кошти», «поточні активи». Крім того, відсутній єдиний погляд на ці поняття навіть в законодавчо-нормативній базі України. Деякі дослідники вважають вищезазначені поняття синонімами, що, на нашу думку, погіршує процес управління оборотними активами.

2. Відмінність досліджених понять, на нашу думку, полягає у наступному: у категорій «оборотні активи» і «оборотні кошти» різні складові та різна тривалість періоду для функціонування, крім того оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти авансовані у виробництво, тому вони «не витрачаються і не споживаються».

Терміни «оборотні активи» і «оборотний капітал» ототожнювати невірно через те, що оборотний капітал виступає джерелом формування складових оборотних активів, тобто він фіксується в пасиві балансу, тоді як оборотні активи відображають характер їх розміщення і є частиною активу балансу

1.2. Система управління оборотними активами підприємства

Під системою управління оборотними активами необхідно усвідомлювати сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління, шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості,

платоспроможності та ліквідності підприємства [13]. Варто відзначити те, що такі фахівці, як Н.В. Ващенко, О.В. Дейнека більше уваги приділили комбінованому визначенню поняття «управління оборотними активами», тобто розгляд його з позиції сукупності взаємопов'язаних елементів, які впливають на управління[23]. Інша група авторів (М. А. Дядюк, Є. Ю. Мордань, О. Сукач) характеризують управління оборотними активами на підприємстві як цілісну систему заходів, що використовується для створення оптимальної структури оборотних коштів на підприємстві, а також визначення оптимальної структури джерел їх фінансування [27,53,75].

О. С. Бондаренко розглядає це поняття з погляду управління окремими його складниками, такими як управління запасами, управління дебіторською заборгованістю та управління грошовими коштами і їх еквівалентами. Отже, узагальнивши всі наукові підходи до вивчення сутності управління оборотними активами, можемо сказати, що система управління оборотними активами – це частина загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, їх фінансуванні й оптимізації структури[8].

Таблиця 1.2

Наукові підходи до визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства»

№	Автор	Визначення поняття
1	2	3
1	Безбородова Т. В., Даншина Т. В. [21]	обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо трьох основних напрямів: 1) управління дебіторською заборгованістю; 2) управління грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями; 3) управління запасами.
2	Бондаренко О. С. [8]	Сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства.
3	Бровко Л. І., Коць О.О.,Цікайло М.А. [9,45]	Формування необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціоналізація й оптимізація структури джерел їх фінансування.
4	Дубей Ю. В. [25]	Система цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між

		суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використання сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово–економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів
--	--	--

Продовження табл. 1.2

1	2	3
		розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості
5	Дядюк М. А., Мордань Є. Ю., Сумченко А. О [27,53]	Комплекс заходів, які спрямовані на забезпечення умов оптимізації та безперервного процесу збільшення їх обсягу, формування достатнього їх обсягу, раціональної структури й ефективної організації їх використання.
6	Єйбоженко О., Павленко О. І. [30,57]	Визначення обсягу і структури поточних активів, джерел їх покриття і співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності підприємства.
7	Кленін О. В., Мартиненко В. П., [42,51]	Складник фінансового й операційного менеджменту, що являє собою цілеспрямовану діяльність, пов'язану з визначенням величини оборотних активів, контролем за їх формуванням і використанням та створенням відповідних організаційних передумов
8	Стратійчук В.М. [74]	Система цілеспрямованої взаємодії між об'єктом та суб'єктом шляхом реалізації функцій управління із застосуванням методів, засобів та інструментів трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів.

Систему управління оборотними активами можна визначити як систему цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використання сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово–економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості.

Наявність достатнього обсягу оборотних активів є необхідною умовою для успішного функціонування промислових підприємств. У процесі управління оборотними активами вирішуються питання щодо вибору джерел їх

формування та визначення необхідного обсягу. Вирішення цих питань пов'язане із забезпеченням ліквідності і платоспроможності підприємства та формуванням такого обсягу оборотних активів, який би був запорукою належного фінансового забезпечення предметів праці [78].

Питання про джерела формування останнього важливе ще з однієї позиції. Кон'юнктура ринку постійно змінюється, і, відповідно, потреби підприємства в оборотному капіталі є нестабільні. Покрити ці потреби лише за рахунок власних коштів стає практично неможливо, тому виникає необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів. Тому політика формування оборотних активів має бути спрямована на забезпечення такого обсягу оборотного капіталу, який відповідатиме потребам виробництва, визначеного виробничою програмою, та за рахунок таких елементів власних та позикових коштів, що забезпечуватимуть належний рівень ліквідності та фінансової стійкості суб'єктів господарювання [80].

У роботі Чубка О. проведено критичний аналіз поглядів різних вчених на висвітлення підходів формування оборотних активів, ми виявили, що на сьогодні в економічній літературі не існує єдиної точки зору щодо класифікації та характеристики таких підходів[89].

Так більшість науковців] виділяють три підходи до формування оборотних активів: агресивний, помірний та консервативний, Пельтек Л. В., [58] доповнюють їх ідеальним, а Єрмак С. О. [31] – обмежувальним та абсурдним.

Незважаючи на назву таких підходів (підходи до формування оборотних коштів, політика формування оборотних активів, моделі управління грошовими потоками та ін.), вони мають спільні риси: їх суть зводиться до визначення конкретних джерел формування оборотного капіталу в межах кожного підходу та встановлення співвідношення між рівнем операційних і фінансових ризиків та рівнем ефективності використання фінансових ресурсів. Найчастіше в назвах підходів зустрічаються терміни формування і фінансування оборотних активів,

тому необхідно встановити зв'язок між цими поняттями. Формування оборотного капіталу передбачає обґрунтування необхідних обсягів оборотних активів та їх складових.

Як правило, в економічній літературі виділяють такі джерела формування оборотних активів, як власні (статутний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, ін.), позичені (кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, ін.) та залучені (короткострокові та довгострокові кредити банків, ін.) фінансові ресурси. Під фінансуванням оборотних активів слід розуміти виділення коштів для завершення певної операції чи для покриття потреби в предметах праці [46].

Отже, можна стверджувати, що фінансування оборотних активів відбувається за рахунок попередньо сформованих джерел, тобто фінансування неможливе без формування оборотного капіталу.

У перерахованих підходах деякі науковці поділяють оборотні активи на постійну і змінну частину. Постійна частина складає незмінну частину активів, що не залежить від сезонних та інших коливань операційної діяльності підприємства і не пов'язана з формуванням запасів товарно-матеріальних цінностей сезонного зберігання дострокового завою. Іншими словами, це мінімум оборотних активів, що постійно знаходиться в розпорядженні підприємства і необхідний для здійснення виробничої діяльності. Змінна частина оборотних активів – це та, що змінюється разом з сезонними або циклічними коливаннями в діловій активності підприємства. Іншими словами, ця категорія відображає додаткову потребу в оборотних активах в пікові періоди або виступає як страховий запас. Відмінності у підходах полягають у визначенні джерел фінансування (табл. 1.3).

Наприклад, як представник консервативного підходу, Гринкевич С. С. [19] вважає, що за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань фінансується приблизно 50% змінного оборотного капіталу, Дейнека О. В. [23] стверджує, що з цих джерел можна профінансувати ще й постійну частину оборотного капіталу, а Гринчуцький, В. І. припускає, що 50% змінної частини і

100% постійної фінансується лише за рахунок довгострокових зобов'язань. Подібні суперечності зустрічаються і в інших підходах науковців[20].

Таблиця 1.3

Характеристика підходів науковців до формування оборотних активів на підприємстві

Автори	Назва підходу	Склад	Характеристика	Позиція автора
1	2	3	4	5
Павленко О. І., [56] Мартиненко В. П. [51]	Підходи до формування оборотних активів	Консервативний	Передбачає повне забезпечення поточної потреби в усіх видах оборотних активів, що забезпечують нормальний перебіг операційної діяльності;	Не виділяються конкретні джерела формування оборотних активів (власні, залучені чи позичені).
		Помірний	Спрямований на забезпечення повного задоволення поточної потреби в усіх видах оборотних активів і створення нормальних страхових їх розмірів	
		Агресивний	Полягає в мінімізації усіх форм страхових резервів за окремими видами оборотних активів	
Гринкевич С. С., Хаустова І. Є..[19,86]	Підходи до фінансування різних груп активів за рахунок пасивів балансу	Консервативний	Приблизно 50% змінної частини оборотних активів формують за рахунок короткострокових зобов'язань. Решту 50% змінної частини покривають власним капіталом	Розглядається фінансування різних груп активів (у тому числі необоротних). Оборотні активи – постійні та змінні. У консервативному підході не вказані джерела формування постійної частини оборотних активів
		Помірний	100% частини оборотних активів, що варіюється, формують за рахунок короткострокових зобов'язань, а 100% постійної частини – за рахунок власних коштів	
		Агресивний	100% змінної і 50% незмінної частин оборотних активів покривають за рахунок короткострокових зобов'язань.	
Єрмак С. О.[31]	Політика формування оборотних активів	Обмежувальна	Оборотні активи формуються за рахунок тільки власного оборотного капіталу.	Розширюється перелік вище згаданих підходів ще двома: обмежувальною та абсурдною політикою. Хоча
		Консервативна	Оборотні активи формуються за рахунок власного оборотного капіталу і невеликої частки позикового капіталу.	

		Компр омісна	Оборотний капітал формується за рахунок позикового капіталу і невеликої частки власного оборотного капіталу	науковець не поділяє оборотні активи на змінну та постійну частину
--	--	-----------------	---	--

Продовження табл 1.3

1	2	3	4	5
		Агрес ивна	Оборотні активи формуються тільки за рахунок позикового капіталу. Власний оборотний капітал відсутній.	

Консервативний підхід гарантує мінімізацію операційних і фінансових ризиків, але негативно позначається на ефективності використання оборотного капіталу — його оборотності і рівні рентабельності. Основними ознаками підходу є висока ліквідність підприємств, а також низька оборотність оборотного капіталу і низький рівень рентабельності оборотного капіталу. При помірному підході забезпечується середнє для реальних господарських умов співвідношення між рівнем ризику і рівнем ефективності використання фінансових ресурсів. Цей підхід забезпечує прийнятний рівень ліквідності підприємства та рентабельності оборотного капіталу. Суть агресивного підходу зводиться до мінімізації всіх форм страхових резервів за окремими видами оборотного капіталу. Такий підхід забезпечує найвищий рівень ефективності його використання при умові відсутності збоїв у процесі операційної діяльності. Для нього характерна висока оборотність оборотного капіталу та високий рівень рентабельності поряд із низькою ліквідністю[23].

Вибрані підходи до формування оборотного капіталу, відображаючи різні співвідношення рівня ефективності їх використання і ризику, зрештою визначають обсяг цього капіталу і його рівень відносно обсягу операційної діяльності.

1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами підприємства

Сьогодні для успішного функціонування підприємства на ринку методична оцінка ефективності використання його оборотних активів є об'єктивною необхідністю, яка дає можливість виявити сильні та слабкі місця підприємства, удосконалити його потужності та виявити приховані потенційні можливості. Ефективність використання оборотних активів істотно впливає на результати господарської діяльності - для її оцінки застосовують різні показники коефіцієнт оборотності оборотних засобів, тривалість одного обороту, коефіцієнт завантаження засобів обороті, матеріаломісткість та ін. Ураховуючи вищезазначене, для ефективності використання оборотних активів можна виділити наступні традиційні економічні показники, які наведені у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Традиційні показники ефективності використання оборотних активів

Показники	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність
1	2	3
1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Виручка від реалізації продукції \ Середній залишок оборотних активів за період	Коефіцієнт оборотності показує число обертів, здійснених оборотними активами підприємства за період (зазвичай за рік), або, що те ж саме - обсяг реалізованої продукції в розрахунку на 1 грн. оборотних активів. Прискорення оборотності можливе або при збільшенні виходу продукції на одиницю оборотних активів, або при зменшенні обсягу оборотних активів, необхідних для виробництва такої ж кількості продукції.
2. Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Середній залишок оборотних активів за період / Виручка від реалізації продукції	Показник, зворотний коефіцієнту оборотності - це сума оборотних активів, авансованих на 1 грн. виручки від реалізації продукції, Чим менший коефіцієнт завантаження, тим ефективніше використовуються оборотні активи.
3. Коефіцієнт прибутковості оборотних активів	Величина прибутку від реалізації продукції / Середній залишок оборотних активів за період	Характеризує величину прибутку, що припадає на одну грошову одиницю вартості оборотних активів
4. Тривалість одного обороту	360 / коефіцієнт оборотності оборотних активів	Це середній час в днях, за який підприємству повертаються його вкладення в оборотні активи у вигляді виручки від реалізації продукції, зменшення тривалості обороту свідчить про поліпшення використання оборотних активів..
5. Сума вивільнення оборотних	Виручка від реалізації продукції у звітному періоді / середня	Зменшення тривалості обороту свідчить про поліпшення використання оборотних активів. Прискорення оборотності оборотних активів можна

активів за рахунок прискорення оборотності	тривалість одного обороту в базисному періоді - тривалість одного обороту в звітному періоді:360	оцінити по їх абсолютному і відносному вивільненню з обороту. Під абсолютним вивільненням розуміється зниження суми оборотних активів у поточному році порівняно з попереднім при тому ж обсязі реалізації продукції або при його збільшенні. Відносне вивільнення має місце, коли темпи зростання обсягів продажу випереджають темпи зростання оборотних
--	--	---

Продовження табл. 1.4

1	2	3
		активів. У цьому випадку меншим обсягом оборотних активів забезпечується більша виручка.
6.Матеріаломісткість виробленої на підприємстві продукції	Матеріальні витрати/ валова (Товарна) продукція	Характеризує рівень використання матеріальних оборотних фондів і показує, скільки матеріальних ресурсів використано в процесі виробництва одиниці продукції

У табл. 1.4 наведено основні показники ефективності використання оборотних активів, та для більш детального аналізу необхідно розраховувати показники для окремих складових оборотних активів.

Аналізу ефективності використання оборотних коштів передують їх нормування.

Нормування – це процес обчислення частини оборотних активів (запасів та витрат), потрібної підприємству для забезпечення нормального, неперервного процесу виробництва, реалізації продукції та розрахунків.

Основним завданням нормування є розробка на кожному підприємстві економічно обґрунтованих норм та нормативів власних оборотних активів, що забезпечують прискорення обороту та найефективніше використання матеріальних і фінансових ресурсів.

Нормування оборотних активів включає розробку та встановлення на підприємствах спеціальних норм за окремими видами матеріальних цінностей, витрат виробництва тощо, а також розрахунок нормативу власних оборотних активів у грошовому вираженні на кінець року, кварталу.

Норма — це обчислювана у встановленому порядку за кожним видом оборотних активів відносна або мінімальна їх величина, необхідна для розрахунку нормативу. За одними видами оборотних активів норма

обчислюється в абсолютних величинах (гривнях, копійках), за іншими – у відносних величинах (відсотках).

Норми оборотних активів за їх видами повинні розроблятися на кожному підприємстві спеціальною комісією відповідно до Типового порядку визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей. [74]

Розроблені норми діють кілька років і переглядаються при зміні технології виробництва, номенклатури продукції, що випускається, умов матеріально-технічного постачання.

Норматив — це мінімальний розмір власних оборотних активів у грошовому вираженні, необхідний підприємству для забезпечення нормального безперервного процесу виробництва, реалізації продукції та розрахунків. Нормативи власних оборотних активів мають ураховувати потреби підприємства в активах не тільки для основної діяльності, а й для капітального ремонту будинків, споруд, що виконується господарським способом, а також для допоміжних підприємств та інших служб підприємств, що не перебувають на самостійному балансі.

Норми та нормативи обчислюються шляхом складання спеціальних розрахунків за кожним видом оборотних активів, що нормуються. Визначаються нормативи на кінець планового року за окремими видами оборотних активів шляхом множення норми на обсяг (одноденну витрату) нормованих цінностей або витрат виробництва, що враховуються. Дані, необхідні для розрахунку норм та нормативів за окремими елементами нормованих оборотних активів, беруть з відповідних видів бухгалтерської звітності (балансів тощо) і таблиць виробничо-фінансового плану[72].

Нормування оборотних активів може здійснюватися трьома методами: прямого рахунку, аналітичним та методом коефіцієнтів.

Метод прямого рахунку полягає в тому, що спочатку визначаються відповідно до діючого порядку норми та нормативи за окремими елементами оборотних активів, а потім додаванням їх сум — сукупний норматив.

При аналітичному методі виключається розрахунок нормативу за окремими елементами оборотних активів, а сукупний норматив на запланований рік обчислюється виходячи з чинного нормативу в поточному році, скоригованого на зміну обсягу виробництва (обсягу товарної продукції) та розміру прискорення обігу оборотних активів у запланованому році.

При застосуванні методу коефіцієнтів норматив власних оборотних активів на запланований рік розраховується за нормативом, що діяв у попередньому році, і розміром змін відповідних запасів та витрат у запланованому році[70].

Використання того чи іншого методу розрахунку нормативу власних оборотних активів залежить від часу функціонування та економічного становища підприємств. При створенні підприємств, а також в умовах їх функціонування для розрахунку нормативів власних оборотних активів найдоцільніше застосовувати метод прямого рахунку.

Норматив оборотних активів, авансованих в сировину, основні матеріали і покупні напівфабрикати, визначається за формулою:

$$M = B \times n, \quad (1.1)$$

де M – норматив оборотних активів в запасах сировини, основних матеріалів і покупних напівфабрикатів (грн.);

B – одноденні витрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів (грн.);

n – норма оборотних активів (дні);

Норматив оборотних активів в незавершеному виробництві визначається за формулою:

$$H = Z \times D \times K, \quad (1.2)$$

де Z – одноденні витрати на виробництво продукції (грн.);

D – тривалість виробничого циклу (дні);

K – коефіцієнт зростання витрат[78].

Одноденні витрати визначаються шляхом ділення витрат на випуск валової (товарної) продукції відповідного кварталу на 90.

Добуток тривалості виробничого циклу та коефіцієнту зростання витрат представляє собою норму запасу по статті “Незавершене виробництво”.

Тривалість виробничого циклу відображає час перебування продукції в незавершеному виробництві від першої технологічної операції до повного виготовлення продукції і передачі її на склад[78].

Коефіцієнт зростання витрат відображає характер зростання витрат в незавершеному виробництві по днях виробничого циклу.

За характером зростання витрат в процесі виробництва всі витрати поділяються на одноразові і зростаючі. До одноразових відносяться витрати, які здійснюються на самому початку виробничого циклу. Це сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати. Інші витрати вважаються зростаючими. Зростання витрат в процесі виробництва може відбуватись рівномірно і нерівномірно.

При рівномірному зростанні витрат середня вартість незавершеного виробництва розраховується як сума всіх одноразових витрат і половини витрат, що зростають.

При рівномірному зростанні коефіцієнт зростання витрат розраховується за формулою:

$$K = \Phi_0 + 0,5 \times \Phi_3 / \Phi_0 + \Phi_3 , \quad (1.3)$$

де Φ_0 – одноразові витрати;

Φ_3 – інші витрати, що включаються до собівартості продукції.

При рівномірному зростанні витрат по днях виробничого циклу коефіцієнт зростання витрат визначається за формулою:

$$K = C / B , \quad (1.4)$$

де C – середня вартість виробу в незавершеному виробництві;

B – виробнича собівартість виробу.

Середня вартість виробу в незавершеному виробництві розраховується як середньозважена величина витрат, що припадає на кожен день виробничого циклу, і кількість знаходження їх в процесі виробництва.

При суміщенні рівномірних і нерівномірних витрат розрахунок середньої вартості виробу в незавершеному виробництві здійснюється наступним чином:

$$C = \Phi_0 + \Phi_1 \times T_1 + \Phi_2 \times T_2 + \dots + 0,5 \times \Phi_p \times T / T, \quad (1.5.)$$

де $\Phi_1, \Phi_2, \dots$ – витрати по днях виробничого циклу в грн.;

Φ_p – витрати, які здійснюються рівномірно протягом виробничого циклу, в грн.;

T – тривалість виробничого циклу в днях;

T_1, T_2 – час з моменту здійснення одноразових витрат до закінчення виробничого циклу.

Норматив по статті “Витрати майбутніх періодів” розраховується за формулою:

$$M = B_0 + B_e - B_c, \quad (1.6)$$

де B_0 – сума витрат майбутніх періодів на початок планового року;

B_k – витрати, які здійснюються в плановому періоді за кошторисом;

B_c – витрати, що включаються до собівартості продукції планового періоду.

Нормування оборотних активів на готову продукцію

До готової продукції відносять вироби, закінчені виробництвом і прийняті відділом технічного контролю. Норматив оборотних активів на готову продукцію визначається за формулою:

$$M = B \times D, \quad (1.7)$$

де B – одноденний випуск товарної продукції за виробничою собівартістю;

D – норма запасу в днях[78].

Норму оборотних активів на готову продукцію визначають як час з моменту прийняття готової продукції на склад до здачі розрахункових документів у банк або до сплати продукції з акредитиву, платіжним дорученням, векселем, чеком з лімітованої чекової книжки і встановлюють окремо для готової продукції на складі і для відвантаженої готової продукції, розрахункові документи на яку ще не здано в банк.

Для визначення оптимального моменту для поновлення замовлення застосовується така кількісна модель:

$$T = \frac{OPЗ - Z_{кр}}{B_0} \quad (1.8)$$

Де T — оптимальний момент поновлення замовлення;

$Z_{кр}$ — критичний залишок запасів;

$OPЗ$ — оптимальний розмір замовлення;

B_0 — витрати товарно-матеріальних цінностей за одиницю часу відповідно до виробничих потреб [].

Економічними показниками використання оборотних активів є прибутковість, оборотність, коефіцієнт оборотності, розмір вивільнення (замороження).

Прибутковість — показник, що характеризує рівень окупності сукупних витрат виробництва або його складових, у тому числі оборотних активів. Визначається діленням обсягу балансового прибутку на 1000 грн середньорічної вартості оборотних активів.

Найважливішими показниками, що характеризують використання оборотних активів, є їх оборотність та коефіцієнт оборотності.

Оборотні активи підприємств весь час перебувають у русі, проходячи послідовно три стадії кругообігу: заготівельну, виробничу та реалізацій. Послідовне проходження оборотними активами стадії кругообігу із зміною форм вартості називається оборотністю.

Оборотність характеризується тривалістю одного обороту у днях та кількістю обертів за певний (аналізований) період, тобто коефіцієнтом оборотності.

Коефіцієнт оборотності, або кількість оборотів за рік, обчислюється діленням кількості днів у році на тривалість одного обороту у днях або діленням суми обертів на середній залишок оборотних активів. В останньому випадку коефіцієнт оборотності виражатиметься в абсолютних величинах (гривнях, копійках).

$$K_{об} = \frac{BP}{OAcер} \quad (1.9)$$

де BP – виручка від реалізацій продукції, тис.грн

$OAcер$ – середньорічна сума оборотних активів, тис.грн

Тривалість одного обороту у днях, тобто оборотність оборотних активів, визначається за формулою

$$T_{об} = - \frac{Д}{K_{об}} \quad (1.10)$$

де $Д$ — кількість днів, за яку обчислюється оборотність (вважається, що місяць дорівнює 30 дням, квартал— 90, півріччя— 180, рік — 360 дням);

$K_{об}$ — коефіцієнт оборотності.

Для обчислення показників оборотності оборотних активів важливо правильно розрахувати величини, що їх визначають: середній залишок оборотних активів та сума обороту[83].

Середньорічний залишок оборотних активів обчислюється як середньохронологічна величина, тобто шляхом додавання половини залишку оборотних активів на початок та кінець року до повної суми їх залишків за інші місяці (квартали) року і ділення отриманої суми на 12 (або на 4).

До суми оборотів включають виручку від реалізації продукції, виконання робіт та надання послуг на сторону.

Оборотність оборотних активів є фінансовим якісним показником та має велике значення для підприємств. Що швидше обертаються оборотні активи, то менше їх потрібно для виконання плану виробництва та реалізації продукції і за інших рівних умов більший прибуток отримає підприємство й вищою буде його рентабельність. Якщо ж оборотність оборотних активів уповільнюється, то це спричинюється до додаткової потреби в них, неефективного їх використання та заморожування.

Сума вивільнення або заморожування оборотних активів у зв'язку з прискоренням або уповільненням їх оборотності визначається множенням суми одноденного обороту (виручки) за звітний період на кількість днів прискорення

або уповільнення оборотності у звітному році порівняно з базисним. Цей показник обчислюється за формулою

$$C_{\text{вив}} = \frac{P}{D}(Ob - Oo) \quad (1.11)$$

де P_o — сума обороту (виручки) за звітний рік, тис.грн;

D — кількість днів у звітному періоді;

Ob, Oo — оборотність відповідно у базисному та звітному періодах, днів.

Прискорення оборотності оборотних активів має велике народногосподарське значення. При цьому із запасів підприємств вивільняються величезні суми коштів, які можна додатково спрямовувати на фінансування і розширення виробництва.

Боротися за прискорення оборотності оборотних активів потрібно одночасно на всіх трьох стадіях їх кругообігу шляхом скорочення часу на виробництво та обіг.

Розмір приросту обсягу продукції за рахунок прискорення оборотності оборотних коштів можна визначити за формулою:

$$\Delta B = (K_{об1} - K_{об2}) \cdot O_{к1}, \quad (1.12)$$

Де $K_{об1}, K_{об2}$ — коефіцієнти оборотності оборотних коштів відповідно за звітний і базисний періоди.

Основними шляхами скорочення часу обороту виробничих запасів є рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей; формування запасів потрібних цінностей у межах можливого мінімуму, що постійно забезпечують неперервність процесу виробництва; недопущення купівлі непотрібних та реалізації надлишкових матеріалів[19].

У сфері обігу оборот оборотних активів можна прискорити шляхом прискорення реалізації продукції, розрахунків за реалізовану продукцію та надані послуги, недопущення створення дебіторської заборгованості та ін.

Узагальнимо напрямки впливу оборотних активів на фінансовий стан підприємства.

1. Підвищення частки оборотних активів при ефективному їх використанні приведе до прискорення оборотності сукупних активів підприємства.

2. Зростання товарних запасів, характерне в умовах інфляції, приводить до залучення довгострокових кредитів, що, в свою чергу, може вплинути, враховуючи високі кредитні ставки, на платоспроможність підприємства. Для того, щоб виробництво та збут продукції відповідали нормальним умовам, запаси повинні бути оптимальними. Накопичення запасів понад норму свідчить про спад активності підприємства, уповільнення оборотності оборотного капіталу. Водночас недостатня кількість запасів також негативно впливає на фінансовий стан підприємства, бо скорочується виробництво продукції, зменшується сума прибутку. Інакше кажучи, будь-яке зростання вартості запасів має супроводжуватися таким самим (або більшим) зростанням оборотності оборотного капіталу[32].

3. Імобілізація оборотних активів – використання оборотних активів для операцій, пов'язаних з фінансуванням необоротних активів. Така операція може бути виправдана при суттєвому прискоренні обертання оборотних активів і зменшенні потреби у оборотних активах. Якщо ж потреби підприємства у оборотних активах не скорочуються, то їх імобілізація приводить до зниження рівня платоспроможності і порушення операційного циклу

Серед основних факторів, що зумовлюють зміни у структурі оборотних активів слід відзначити:

- зміну величин грошових коштів;
- зміну величини дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги;
- зміни розміру виробничих запасів та незавершеного виробництва .

На основі зміни цих факторів можна побудувати факторні моделі впливу на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

1.4. Нормативно-правове та інформаційне забезпечення в сфері управління оборотними активами підприємства

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що на сьогоднішній день в нормативній базі України дуже часто зустрічаються протиріччя при визначенні тих чи інших термінів.

В Господарському Кодексі України визначається, що оборотними засобами є сировина, матеріали, паливо, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого та невиробничого призначення [17, ст. 139, п.4]. Однак дане визначення доцільно уточнити. Оскільки в представленому переліку відображені лише складові оборотних фондів підприємства, а фонди обігу не обґрунтовуються. Поряд з цим, не зрозуміло чи мова йде про всі складові оборотних активів, чи тільки їх частина. Якщо всі складові, то в ньому не знайшли відображення поточні фінансові інвестиції, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти.

В Законі України "Про оренду державного та комунального майна" вживається поняття "оборотні матеріальні засоби" [12, ст. 4]. Однак, визначення цього терміну не представлено. Слід зазначити, що під оборотними матеріальними засобами доцільно розуміти частину оборотних активів, які мають матеріально-речову форму. Тобто мова йде про оборотні матеріальні активи, до складу яких входять виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари, облік яких ведеться на відповідних рахунках..

У наказі Головного управління Державного казначейства України, Міністерства економіки України "Про затвердження Порядку дооцінки матеріальних запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів бюджетних установ" використовується термін "матеріальні запаси". Визначення цього терміну також не представлено. Його можна тлумачити двояко. З одного боку - як запаси матеріалів, а з іншого - як запаси, які мають матеріальну форму. Однак, даний термін є тотожним терміну "оборотні матеріальні засоби". А отже під ним розуміють оборотні матеріальні активи. Тому для усунення таких непорозумінь слід забезпечити у законодавчих актах єдиний підхід до даного терміну та його визначення.

Різні поняття, що стосуються оборотних активів підприємства використовуються в положенні "Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації" [64]. Це такі терміни, як оборотний капітал, оборотні активи, найбільш ліквідні оборотні засоби (грошові засоби та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції та дебіторської заборгованість), власні оборотні засоби, чистий оборотний капітал. Однак їх визначення не представлені. Тому для уникнення непорозумінь, у даному нормативному документі рекомендується представити визначення цих термінів та їх

В Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [66, ст. 1], товар - це будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі). В Господарському Кодексі України охарактеризовано, що товарами у складі майна суб'єкта господарювання визнаються вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги [17, ст. 139, п.6]. В П(С)БО під товарами розуміють матеріальні цінності, що придбані та утримуються підприємством з метою подальшого перепродажу [ст.20, п. 6].

Таке трактування використовуються для цілей бухгалтерського обліку на промислових (для них характерні виробничі запаси, незавершеного виробництва, готової продукції, товарів) та торговельних підприємствах (для них характерні лише товарні запаси). Як бачимо, представлені визначення по-різному визначають сутність товарів. Тому для вірного розуміння економічної сутності "товарів" доцільним є забезпечення єдиного підходу до визначення даного поняття шляхом обґрунтування особливостей господарської діяльності підприємств. При цьому важливо враховувати бухгалтерський підхід.

В Інструкції Міністерства фінансів України "Про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей" [64] використовуються терміни "товарно-матеріальні цінності " та "цінності". В ній обумовлено, що сировина, матеріали, паливо, запчастини, інвентар, худоба, насіння, добрива, інструмент, товари, основні засоби та інші товарно-

матеріальні цінності, а також нематеріальні активи, грошові документи і цінні папери (надалі - цінності) відпускаються покупцям або передаються безоплатно тільки за довіреністю одержувачів. В даному випадку під товарно-матеріальними цінностями розуміють складові необоротних та оборотних активів, які продаються або передаються безоплатно. Тобто, акцент робиться на можливості продажу таких активів.

На відміну від даного нормативного акту, у Порядку проведення дооцінки залишків товарно-матеріальних цінностей обумовлено, що підприємства усіх форм власності повинні проводити на початок кожного місяця переоцінку товарно-матеріальних цінностей за умови змін цін на виробничі запаси і товари. Даний порядок свідчить, що товарно-матеріальні цінності, які підлягають переоцінці можна також поділити на дві частини:

1) покупні товарно-матеріальні цінності (сировина, матеріали, конструкції і деталі, напівфабрикати, паливо, тара, запасні частини, устаткування для комплектування продукції, що виробляється, будівельні матеріали, МШП, що знаходяться на складах і які не були в експлуатації, товари, які знаходяться на підприємствах торгівлі і споживчої кооперації, а також в постачально-збутових організаціях);

2) товарно-матеріальні цінності власного виробництва (матеріали, напівфабрикати, тара, запасні частини, малоцінні та швидкозношувані предмети, незавершене виробництво, готова продукція).

Отже, можна зробити висновок, що в цьому законодавчому акті під товарно-матеріальними цінностями розуміють виробничі запаси, товари та готову продукцію.

Як бачимо, в Інструкції Міністерства фінансів України "Про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей" та Порядку проведення дооцінки залишків товарно-матеріальних цінностей склад товарно-матеріальних цінностей визначається неоднаково. Тому необхідно представити однакове трактування даного поняття.

П(С)БО 9 "Запаси" запасами визначає активи, які

- 1) утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- 2) перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- 3) утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Таким чином, даний нормативний документ розглядає запаси як сукупність чотирьох складових: виробничих запасів, незавершеного виробництва, товарів та готової продукції[33].

Виникають суперечності і при розкритті в законодавчій базі сутності понять "кошти", "гроші" та "грошові кошти".

Так, в Цивільному Кодексі України ці поняття ототожнюються. Однак, необхідно відмітити різні аспекти понять "гроші" та "грошові кошти". Гроші - це товар, який відіграє роль загального еквіваленту. А для підприємств, юридичних осіб, більш коректним є поняття "грошові кошти". Згідно з МСФЗ 7 "Звіти про рух грошових коштів" грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання. Відповідно до П(С)БО 4 "Звіт про рух грошових коштів" грошові кошти включають готівку, кошти на рахунках в банках і депозити до запитання. За такими визначеннями зрозуміло, що грошові кошти підприємства можуть бути в готівковій та безготівковій формі.

Необхідно зауважити, що оборотні активи є досить складною та важливою економічною категорією. Зокрема, згідно з НП(С) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», оборотні активи – це гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [32]. Як економічна категорія оборотні активи – це сукупність економічних ресурсів підприємства, що знаходяться в постійному кругообігу, Бухгалтер змінюють свою матеріальну форму впродовж одного операційного циклу (одного року) та в повному обсязі переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Зміст та завдання організації обліково-аналітичного процесу оборотних активів охоплюють встановлення графіків дії певної підсистеми, визначення складових даних, що надходять та передаються нею, вибір методів й способів збору, обробки й видачі інформації, а також шляхів наукової організації праці облікових працівників [10]. Методичні основи щодо формування в обліково-аналітичному процесі інформації про оборотні активи, а також розкриття такої інформації у фінансовій звітності підприємства регламентуються комплексом нормативних актів, що в сукупності формують відповідну нормативно-правову базу (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Основні компоненти нормативно-правового забезпечення щодо регулювання обліково-аналітичного процесу оборотних активів підприємства

Назва нормативно-правового документа	Сутність нормативно-правового документу щодо регулювання обліково-аналітичного процесу оборотних активів
1	2
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності. Це Положення (стандарт) застосовується з урахуванням особливостей оцінки та розкриття інформації щодо дебіторської заборгованості, встановлених іншими положеннями бухгалтерського обліку.
П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності
П(С)БО 30 «Біологічні активи»	Визначає методичні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і про одержані в процесі їх біологічних перетворень додаткові біологічні активи й сільськогосподарську продукцію та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми цього Положення (стандарту) варто застосовувати до фінансової звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (далі – підприємства) усіх форм власності (крім бюджетних установ) і консолідованої фінансової звітності.
П(С)БО 9 «Запаси»	Визначає методичні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і

Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	розкриття її у фінансовій звітності. Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб.
---	---

Важливо, що визначальний вплив на забезпечення обліково-аналітичного процесу в Україні здійснює комплекс відповідних нормативно-правових документів, які, на нашу думку, доцільно систематизувати у вигляді п'яти основних рівнів:

1. Конституція України, Кодекси законів і Закони України.
2. Укази й розпорядження Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України.
3. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові документи щодо бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які затверджуються Міністерством фінансів України.
4. Нормативно-правові акти (інструкції, положення, вказівки) та методичні рекомендації Міністерства фінансів та інших органів, що розробляються і затверджуються на основі Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.
5. Рішення (накази, розпорядження) щодо організації і ведення бухгалтерського обліку безпосередньо на рівні підприємства.

За результатами систематизації та узагальнення отриманих результатів досліджень виявлено, що основою нормативно-правової бази, яка здійснює регламентування порядку організації обліково-аналітичного процесу оборотних активів є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та відповідний комплекс Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Вважаємо за доцільне наголосити на суттєвому значенні регулюючої документації, що розробляється безпосередньо на рівні підприємства, оскільки вона регламентує специфіку обліково-аналітичного процесу відповідно до

особливостей діяльності кожного окремого господарюючого суб'єкта. Така документація є досить важливою у формуванні обліково-аналітичного процесу активів підприємства, оскільки її розробка потребує врахування вимог законодавчих актів вищого рівня та виявлення і правильного відображення специфічних аспектів обліково-аналітичної діяльності на рівні даного суб'єкта господарювання.

Висновки до розділу 1

Отже, після аналізу та дослідження теоретичних основ обґрунтування напрямів ефективного використання оборотних активів підприємства варто зробити відповідні висновки: Визначено економічний зміст оборотних активів підприємства, склад і класифікація. Варто відзначити, що оборотні активи підприємства відіграють особливу роль у житті підприємства, на його основі проводиться безперебійний, циклічний операційний процес, а його обсяги впливають на процес відтворення капіталу підприємства, що є базою для комерційної діяльності суб'єкта господарювання.

Охарактеризовано чинники впливу на ефективність використання оборотних активів. Сукупність чинників, які впливають на ефективність використання потенціалу оборотних активів на підприємствах у загальному вигляді можна поділити на дві групи: чинники зовнішнього середовища (опосередкованого впливу) – ті, якими підприємства не можуть управляти, але повинні до них пристосовуватися, і внутрішнього середовища (безпосереднього впливу), які залежать від здібностей менеджерів підприємств управляти оборотними активами.

Обґрунтовано методи оцінки ефективності формування і використання оборотних активів підприємства. Аналіз оборотних активів підприємства – важливий процес, який полягає в вивченні майнового стану й основних показників оборотних активів підприємства, у процесі його фінансово-господарської діяльності з метою виявлення шляхів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку. Оцінка ефективності

формування і використання оборотних активів підприємства здійснюється за допомогою спеціальних фінансових коефіцієнтів. Основні з них традиційно групуються таким чином: показники ліквідності та показники оборотності (ділової активності).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Підприємство ТОВ «Бердичів-Зерно» функціонує на ринку сільського господарства і надає послуги зі зберігання зернових. Структура управління підприємством відноситься до лінійно-функціонального типу.

Загальна робоча зернова місткість ТОВ «Бердичів-Зерно» складає 48,9 тис. тон. Основні культури зберігання: пшениця, кукурудза, ячмінь, ріпак, соняшник. Потужності філії з приймання/відвантаження зерна:

- приймання з автомобільного транспорту – 700 т/добу;
- відвантаження на залізничний транспорт – 300т/добу;
- відвантаження на автотранспорт – 200 т/добу.

Споживачами продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «Бердичів- Зерно» є сільськогосподарські товаровиробники Житомирського, Бердичівського, Ружинського районів, різноманітні комерційні структури, що займаються закупками зерна та поставками паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, техніки.

Таблиця 2.1

Характеристика об'єктів господарської діяльності ТОВ «Бердичів-Зерно»

№ п/п	Види продукції (робіт, послуг)	Обсяги виробництва, тис. грн.			Частка у загальному обсязі, %		
		2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	Зберігання зернових культур	3332,9	4532,9	3179,3	68	71	59
2	Зберігання олійних культур	588,2	957,7	1401,1	12	15	26
3	Зберігання насіння	980,3	893,8	808,3	20	14	15
	РАЗОМ	4901,3	6384,4	5388,7	100	100	100

Як видно з даних таблиці, найбільше надано послуг зі зберігання зернових культур - їх частка коливається у межах з 68% до 59%. Обсяги зберігання

ойних культур зроли майже вдвічі, а зберігання насіння зменшилося на 5 пінктів структури.

Проаналізуємо галузеві показники сфери діяльності підприємства (табл 2.2. – 2.6.).

Таблиця 2.2

Індекси продукції підприємств сільського господарства
(у % до попереднього року)

	2018	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2022 р. до 2018 р.
Сільське господарство, в тому числі:	105	107	110	101	133	28
тваринництво	105	107	113	121	114	9
рослинництво	115	123	128	131	141	16

З даних таблиці видно, що протягом аналізованого періоду відбувалося зростання індексу продукції сільського господарства. Найбільший темп зростання продукції тваринництва відбувся у 2021 році, виробництво зросло на 21%, у 2021 році. В 2022 році темп зростання зменшився, у зв'язку із веденням бойових дій. Темп зростання продукції рослинництва зріс у 2022 році завдяки інтенсифікації розвитку рослинництва на мирних територіях, державній підтримці розвитку продукції рослинництва.

Проаналізуємо трудові ресурси підприємства (табл 2.3.).

Таблиця 2.3

Трудові ресурси підприємств сільського господарства, тис. чол

Показники	Рік					Відхилення 2022 р. до 2018 р., +,-
	2018	2019	2020	2021	2022	
Чисельність працівників, тис. осіб						
Сільське господарство	8064,2	5930,0	6369,6	6413,5	6289,7	-1775
Зберігання продукції сільського господарства	724,8	569,4	535,0	506,5	502,9	-222
Середньомісячна заробітна плата, грн.						
Сільське господарство	9466	10497	11591	14014	14847	5381
Зберігання продукції сільського господарства	9102	8856	9757	12287	13061	3959

В цілому по сільському господарству кількість працівників зменшилася на 1775 тис. чол, а заробітна плата зросла на 5381 грн. Трудові ресурси галузі

протягом аналізованого періоду зменшилися на 222 тис. чол., тоді як заробітна плата зросла на 3050 грн. Це свідчить про підвищення мотивації персоналу. Проаналізуємо показники майнових ресурсів (табл 2.4).

Таблиця 2.4

Показники майнових ресурсів підприємств сільського господарства

Показники	Роки					Відхилення 2022 р. до 2018 р.	
	2018	2019	2020	2021	2022	+/-	%
Вартість активів, млн. грн.	579371,5	409423,1	567953,4	670174,1	775277,6	195906,1	33,8
Основні засоби, млн. грн.:	371392	310169	469383	540463	595909	224517	60,5
- залишкова вартість	339665	276101	431178	499717	550011	210346	61,9
- знос	31727	34068	38205	40746	45898	14171	44,7
Оборотні активи, млн. грн.	207979,5	99254,08	98570,43	129711,1	179368,6	-28610,9	-13,8

З проведеного аналізу можна зробити висновки, що вартість активів галузі за аналізований період зросла на 195906,1 млн.грн або на 33,8%. В тому числі первісна вартість основних засобів зросла на 224517 млн.грн або на 60,5%.Знос основних засобів зріс на 14171 млн. грн. і на 44,7%, що менше темпів зростання залишкової вартості - на 61,9%. Тобто можна зробити висновок про значне оновлення основних засобів. Проаналізуємо фінансові результати підприємств галузі (табл 2.5.).

Таблиця 2.5

Фінансові результати та рентабельність підприємств сільського господарства

Показники	Рік					Відхилення 2022 р. до 2018 р. +,-
	2018	2019	2020	2021	2022	
1	2	3	4	5	6	7
Чистий фінансовий результат, млн. грн.						
Сільське господарство	4652	4812	5063	5107	5289	637

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7
Зберігання продукції сільського господарства	1489	1540	1620	1634	1692	203
Питома вага збиткових підприємств, %						
Сільське господарство	22	18	23	25	32	10
Зберігання продукції сільського господарства	5	8	7	9,1	7	2
Рентабельність господарської діяльності, %						
Сільське господарство	15	14	15	16	15	0
Зберігання продукції сільського господарства	22	23	21	25	26	4

Фінансові результати підприємств протягом періоду зросли на 637 млн.грн. В тому числі з роботи підприємства зберігання продукції сільського господарства зросла на 203 млн. грн. Негативним показником є зменшення кількості збиткових підприємств на 2. Рентабельність продукції в цілому не змінилася, а по продукції сільського господарства зросла на 4%. Наведемо приклади PEST-аналізу галузі досліджуваного підприємства (табл 2.6).

Таблиця 2.6

PEST-аналіз підприємств сільського господарства

Політичні	Оцінка +/-	Економічні	Оцінка +/-
1. Податкова політика	5	1.Кредитно-грошова політика	6
2.Захист вітчизняного виробника	5	2.Державна підтримка	6
3.Державне втручання	5	товаровиробника	
4. Політична стабільність	2	3.Рівень інфляції	7
...		4.Диспаритет цін	8
Соціальні	Оцінка +/-	Технологічні	Оцінка +/-
1.Розподіл доходів	1	1.Державна підтримка наукових	4
2. Демографічна ситуація	3	розробок	
3.Життєвий рівень населення	4	2.Технологічний розвиток галузі	4
4.Удосконалення охорони праці	2	3.Швидкість зношування техніки	3
		4. Енергетичні ресурси та їх затрати	3
Загальна кількість балів		68	

Недосконалий розвиток інфраструктури в діяльності сільськогосподарського сектору обумовлений двома видами чинників

внутрішніми і зовнішніми. До першої групи чинників можна віднести незбалансованість аграрної структури виробництва, недостатній облік споживацького попиту, низька ефективність виробництва, відсутність стимулів до підвищення конкурентоспроможності, відсутність організованих каналів отримання стратегічної і оперативної ринкової інформації і недосконалість структури експорту агропромислових підприємств, в яких переважають товари з низкою ступенем переробки.

До другої групи чинників можна зарахувати політичні (рівень гармонізації законодавчої системи), економічні (умови, що забезпечують можливість виходу підприємців на міжнародний ринок і залучення інвестицій в аграрний сектор), соціально-культурні (розвиток суспільства і ментальні особливості) і екологічні (діюча заохочувальна система використання фермерами постійних агротехнічних методів, що забезпечують безпеку навколишнього середовища і збереження сільської місцевості). Важливим напрямом удосконалення взаємозв'язків між суб'єктами сільськогосподарської діяльності є підвищення ролі посередницько-збутових підприємств в АПК, а також спільна комерційна діяльність.

2.2 Діагностика фінансово-економічного стану підприємства

Фінансовий стан підприємства залежить від того, наскільки раціонально сформовані джерела фінансування поточних активів (оборотного капіталу).

Поточні активи створюються як за рахунок власного капіталу, так і за рахунок короткострокових позикових коштів. Бажано, щоб наполовину вони були сформовані за рахунок власного, а наполовину - за рахунок позикового капіталу. У цьому разі забезпечується гарантія повернення зовнішнього боргу.

Оскільки для фінансової стійкості підприємства велике значення має наявність власного оборотного капіталу, то в ході аналізу цього показника необхідно визначити й дати оцінку:

- змінам, що відбулися в наявності власного оборотного капіталу;

- факторам, що вплинули на відхилення наявності власного оборотного капіталу;
- структурі розподілу власного капіталу;
- забезпеченості матеріальних оборотних коштів власними джерелами фінансування.

Розглянемо основні економічні показники діяльності підприємства (таб.2.6).

Таблиця 2.6

Основні економічні показники господарської діяльності підприємства
ТОВ «Бердичів-Зерно» за 2020-2022 р.р.

№	Показник	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
		2020	2021	2022	+/-	%
1	Чистий дохід, тис. грн.	2696,2	4846,1	5025,8	2329,6	86,4
2	Валовий прибуток, тис. грн.	-2265,2	5345,5	4904,6	7169,8	в 3 р.м.
3	Чистий прибуток, тис. грн.	-2265,2	-499,4	99,4	2364,6	104,4
4	Середньорічна вартість активів, тис. грн.	9841	8380,05	8493,45	-1347,55	-13,7
5	Середньорічна вартість необоротних активів, тис. грн.	5213,1	4552,25	4038,3	-1174,8	-22,5
6	Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	4627,9	3827,8	4455,15	-172,75	-3,7
7	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	32	29	27	-5	-15
8	Фондовіддача	0,94	2,20	2,97	2,03	в 2. р.б.
9	Фондомісткість	1,06	0,45	0,34	-0,72	-67,9
10	Фондоозброєність, тис. грн /ос.	89,6	76,0	62,6	-27	-30,1
11	Продуктивність праці, тис. грн. /ос.	84,3	167,1	186,1	101,9	120,9
12	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,73	1,22	1,02	0,29	39,7

Як видно з наведених даних, дохід від реалізації продукції зріс на 2329,6 тис. грн. або на 86,4%. Це відбулося за рахунок зростання обсягів реалізації в порівнянні з 2020 роком. Валовий прибуток підприємства збільшився в 2022 році в порівнянні з 2020 на 7169,8 тис. грн. або в 3 рази більше. Чистий прибуток зріс в 2022 році до 99,4 тис. грн., в минулі роки підприємство отримувало збитки. Середньорічна вартість необоротних активів зменшилася на 1174,8 тис. грн. або на 22,5%, а

середньорічна вартість оборотних активів зменшилася на 172,75 тис. грн. або на 3,7%. Чисельність персоналу зменшилася на 5 чол. або на 15 %, Фондовіддача зросла на 2,03 або в 2 рази за рахунок зменшення величини основних фондів. Продуктивність праці зросла на 101,9 тис. грн. на люд або на 120,9% за рахунок збільшення доходу від реалізації та зменшення чисельності персоналу.

Проведемо аналіз майна підприємства та джерел його утворення (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Характеристика майна ТОВ «Бердичів-Зерно» та джерел його формування за балансом

Показники	На 31.12.2020		На 31.12.2021		На 31.12.2022		Відхилення 2022 р. до 2020 р.		
	тис. грн.	пито- ма вага, %	тис. грн.	пито- ма вага, %	тис. грн.	пито- ма вага, %	+, -	%	п.с.
АКТИВИ									
1. Необоротні активи:	4881,4	57,0	4223,1	51,5	3853,5	43,9	-1027,9	-21,1	-13,2
в т.ч. основні засоби	2535,6	29,6	1875,7	22,9	1506,1	17,1	-1029,5	-40,6	-12,5
Капітальні інвестиції	2279,8	26,6	2279,8	27,8	2279,8	26,0	0	0,0	-0,7
2. Оборотні активи	3676,0	43,0	3979,6	48,5	4930,7	56,1	1254,7	34,1	13,2
в т.ч. запаси	54,7	0,6	157,2	1,9	260,5	3,0	205,8	в 4 р.б.	2,3
дебіторська заборгованість	3549,3	41,5	3345,3	40,8	4362,9	49,7	813,6	22,9	8,2
грошові кошти	66	0,8	434,2	5,3	88,4	1,0	22,4	33,9	0,2
Інші оборотні активи	5,8	0,1	42,9	0,5	218,9	2,5	213,1	в 37 р.б.	2,4
ПАСИВИ									
1. Власний капітал	8363,6	97,7	7864,2	95,9	7963,6	90,7	-400	-4,8	-7
в т.ч. зареєстрований капітал	9407,9	109,9	9407,9	114,7	9407,9	107,1	0	0,0	-2,8
Неоплачений капітал	-225,6	-2,6	-225,6	-2,8	-225,6	-2,6	0	0,0	0
2. Поточні зобов'язання і забезпечення	193,8	2,3	338,5	4,1	820,6	9,3	626,8	в 3 р.б.	7
БАЛАНС:	8557,4	100	8202,7	100	8784,2	100	226,8	2,7	0,0

Як видно з таблиці 2.7., загальна величина активів підприємства в 2022 році в порівнянні з 2020 роком збільшилася на 1501,0 тис. грн. або на 54%. Найбільшу питому вагу в активах підприємства займають основні засоби, частка яких відповідно становить 81,4% в 2020 році і 82,3% - в 2022 році. Їх величина збільшилася на 1260,0 тис. грн.

Запаси підприємства збільшилися на 549,7 тис. грн. або в 4 рази. Негативним явищем є зростання дебіторської заборгованості за продукцію на 26,1 тис. грн. або на 186%. Дебіторська заборгованість за розрахунками зменшилася на 6 тис.грн.

Сума грошових коштів зменшилася на 375,9 тис. грн. або на 97,3%. Це пов'язано з покриттям поточної кредиторської заборгованості за 2021 рік.

Величина статутного капіталу залишилася незмінною. В 2022 році збільшилася величина додаткового капіталу на 1402,1 тис. грн. і було створено резервний фонд на суму 49,1 тис. грн. Величина прибуток збільшилася на 100 тис .грн або на 33%. В структурі зобов'язань найбільшу питому вагу займають поточні зобов'язання за розрахунками, які зросли на 70,6 тис. грн. або в 3 рази. Кредиторська заборгованість за товари зросла на 17,8 тис. грн. або на 74%.

Розглянемо показники формування фінансових результатів (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Механізм формування фінансових результатів діяльності підприємства

Показники	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	+,-	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2696,2	4846,1	5025,8	2329,6	86,4
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3702,4	4032,3	3558,4	-144	-3,9
Валовий: прибуток (збиток)	-2265,2	5345,5	4904,6	7169,8	в 3 р. м.
Інші операційні витрати	1259	1313,2	1346,2	87,2	6,9
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	-2265,2	-499,4	121,2	2386,4	-105,4
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	-2265,2	-499,4	121,2	2386,4	-105,4
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	-2265,2	-499,4	99,4	2364,6	-104,4

Як видно з таблиці 2.8. доходи від реалізації зросли на 86,4%. Це відбулося за рахунок зростання обсягів надання послуг. Всі інші показники фінансових результатів мали тенденцію до зменшення і лише у 2022 році чистий прибуток, збільшився на 2364,6 тис. грн. Цьому сприяло незначне зменшення витрат.

Найбільш невдалим для підприємства був 2020 рік, в даному році собівартість була дуже високою, чистий прибуток був від'ємним і становив - 2265,2 тис. грн.

Отже, можна зробити висновки, що результативність діяльності підприємства зросла у 2022 році. Проаналізуємо показники фінансового стану підприємства (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка показників оцінки фінансового стану підприємства

Показники	Роки			Відхилення 2022 р. до 2020 р	
	2020	2021	2022	+,-	%
1. Коефіцієнт загальної ліквідності	19,0	11,8	6,0	-13,0	-68,4
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,34	1,28	0,11	-0,2	-67,6
3. Чистий оборотний капітал	3482,2	3641,1	4110,1	627,9	18,0
4. Коефіцієнт автономії	0,98	0,96	0,91	-0,1	-7,1
5. Коефіцієнт фінансової стабільності	0,98	0,96	0,91	-0,1	-7,1
6. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	1,1	1,1	1,2	0,1	9,1
7. Коефіцієнт оборотності активів	0,58	1,27	1,13	0,6	94,8
8. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,32	0,62	0,63	0,3	96,9
9. Рентабельність господарської діяльності, %	-84,0	-10,3	1,98	86,0	X
10. Рентабельність власного капіталу, %	-27,0	-6,35	1,25	28,3	X
11. Рентабельність продукції, %	-61,1	-12,3	2,79	63,9	X

Узагальнюючим показником ліквідності є коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття), який визначається співвідношенням всіх поточних активів з поточними зобов'язаннями і характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів. Він показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову

одиницю короткострокових зобов'язань. Теоретичне значення даного показника – від 1,5 до 2.

В нашому випадку, протягом аналізованого періоду, коефіцієнт поточної ліквідності був більший за норматив.

Найбільш жорстким критерієм ліквідності виступає коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначається відношенням найбільш ліквідних активів до поточних зобов'язань. Він показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути у випадку необхідності погашена негайно за рахунок найбільш ліквідних активів. Теоретично достатнім вважається, якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності знаходиться в межах 0,2 – 0,35.

У період 2020-2021 рік коефіцієнт досягав нормативу, а в 2022 р коефіцієнт не досяг норми.

Це означає, що лише у 2022 році підприємство стало неспроможним покрити свої негайні зобов'язання.

Аналіз показників ділової активності показав уповільнення оборотності всіх ресурсів підприємства. Так спостерігається пришвидшення обертання оборотних активів і власного капіталу.

Можна зробити висновок, що ділова активність підприємства покращується.

Що стосується показників фінансової стійкості, то коефіцієнт автономії має тенденцію до зростання та на кінець досліджуваного періоду та має значення більше за нормативне. Це є позитивним для підприємства, адже вказує на зростаючу незалежність фінансового стану підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт забезпеченості власними засобами протягом періоду був майже незмінним і становив нормативне значення.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється за допомогою системи показників. До основних показників рентабельності відносять:

- показник рентабельності господарської діяльності – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні доходу. Протягом періоду

спостерігається від'ємне значення показника, а в 2022 році рентабельність становила 1,98%.

- показник рентабельності власного капіталу, він характеризує рівень прибутку, що генерується сукупним капіталом підприємства. Протягом періоду спостерігається спочатку зменшення цього показника до -27%, а в 2022 році зростання до – 1,25%.

- рентабельність продукції — економічна категорія, що характеризує ефективність реалізації продукції (товарів, робіт та послуг). Визначається як відношення чистого прибутку від реалізації до собівартості продукції.. Протягом періоду спостерігається зменшення цього показника до від'ємного, а у 2022 році цей показник становив 2,79%.

Можна зробити висновок, що протягом періоду майже всі показники рентабельності підприємства покращилися, що свідчить про позитивну динаміку ефективності діяльності.

2.3. Оцінювання ефективності використання оборотних коштів на підприємстві

Одним з критеріїв ефективності використання оборотних коштів є величина оборотних коштів, яка залежить від:

- оборотності поточних активів (швидкість обороту окремих елементів поточних активів);
- структури оборотних коштів (яка частина поточних активів фінансується за рахунок власних коштів і яким чином ресурси розподілені в операційному циклі).

Аналіз стану оборотних коштів (загальної величини й розмірів окремих поточних активів), а також показників оборотності дозволяє:

- оцінити ефективність використання ресурсів в оперативній діяльності підприємства;

- визначити ліквідність балансу підприємства, тобто можливість вчасно погасити короткострокові зобов'язання;

- з'ясувати, у що вкладаються власні оборотні кошти підприємства протягом фінансового циклу з метою оцінки локального надлишку чи нестачі окремих видів оборотних коштів.

Величина й структура поточних активів повинна відповідати потребам підприємства, що відбиті в бюджеті.

Структура оборотних коштів - це пропорції розподілу ресурсів між окремими елементами поточних активів. Структура оборотних коштів відбиває, зокрема, специфіку операційного циклу.

Структура оборотних коштів показує також, яка частина поточних активів фінансується за рахунок власних коштів і довгострокових кредитів, а яка - за рахунок позикових, включаючи короткострокові кредити банків.

Для аналізу оборотних коштів необхідно не тільки розглянути співвідношення тривалості операційного і фінансового циклів, але і зробити оцінку структури цих циклів, тобто порівняти між собою періоди обороту окремих складових (запасів сировини й матеріалів, незавершеного виробництва, запасів готової продукції, дебіторської й кредиторської заборгованості).

Загальна тривалість і структура операційного й фінансового циклів зв'язані зі специфікою роботи підприємства, зокрема, із технологічними особливостями і сформованими традиціями в роботі з постачальниками й споживачами, але також можуть відбивати і недоліки в керуванні поточними активами.

Проаналізуємо частку покриття оборотних активів підприємства за рахунок залучених коштів (табл. 2.10.)

Таблиця 2.10

Частка покриття оборотних активів підприємства сформована за рахунок залучених коштів

Показники	2020р.	2021р.	2022р.
Оборотні активи , тис. грн.	3676,0	3979,6	4930,7

Зобов'язання (поточні та довгострокові), тис. грн.	193,8	338,5	820,6
Частка покриття, %	5,3	8,5	16,6

Як видно з таблиці, в 2020 році оборотні активи були фінансовані за рахунок кредиторської заборгованості лише на 5,3%, в 2021 році – на 8,5%, а в 2022 році фінансування за рахунок залучених коштів зросло до 16,6%. Для кращого розуміння співвідношення оборотних активів та джерел їх покриття нам потрібно знати, на скільки відсотків кредиторська заборгованість перевищує дебіторську. Проаналізуємо суми дебіторської і кредиторської заборгованості (табл. 2.11.)

Таблиця 2.11

Співвідношення сум дебіторської і кредиторської заборгованості на ТОВ «Бердичів-Зерно» у 2020-2022 р.

Роки	Дебіторська заборгованість, тис.грн	Кредиторська заборгованість, тис.грн	Відхилення, +/-
2020	3549,3	193,8	-3355,5
2021	3345,3	338,5	-3006,8
2022	4362,9	820,6	-3542,3

Як видно з таблиці, кредиторська заборгованість не покриває дебіторську, Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання оборотних активів підприємства. Аналіз здійснюється за допомогою коефіцієнтів оборотності.

Коефіцієнти оборотності – система показників фінансової активності підприємства, яка характеризує наскільки швидко сформований капітал обертається в процесі його господарської діяльності. Чим швидше обертаються ресурси підприємства, тим менший обсяг їх потрібен для здійснення операційної діяльності і тим ефективніше діяльність підприємства. Проаналізуємо показники ділової активності (табл.2.12.).

Таблиця 2.12

Показники ділової активності ТОВ «Бердичів-Зерно» за 2021-2022рр.

Показник	2020	2021	2022	Відхилення	
				+/-	%
1, Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	0,73	1,27	1,13	0,4	54,8
2.Період одного обороту оборотних коштів	490,8	287,4	323,0	-167,8	-34,2
3, Коефіцієнт оборотності запасів	49,3	30,8	19,2	-30,1	-61,1
4. Період одного обороту запасів	7,3	11,9	19,0	11,7	160,3
5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,76	1,44	1,15	0,39	51,3
6. Період погашення дебіторської заборгованості	473,9	253,5	317,4	-156,5	-33,0
7.Період погашення кредиторської заборгованості	25,8	25	60	34,2	132,6
8. Операційний цикл	481,2	284,3	336,6	-144,6	-30,0
9. Фінансовий цикл	455,4	259,3	276,6	-178,8	-39,3

Пришвидшення обертання дебіторської заборгованості у 2022 році в порівнянні з 2020 роком свідчить про покращення платіжної дисципліни, про пришвидшення надходження грошових коштів від дебіторів. Прискорення обертання ТМЦ свідчить про зменшення собівартості, і зменшення залишків запасів.

Операційний цикл зменшився майже на 144,6 днів, що свідчить про пришвидшення діяльності підприємства в порівнянні з 2020 роком. Також зменшився і фінансовий цикл підприємства на 6,7%. Тобто можна стверджувати, що в порівнянні з 2020 роком показники ділової активності у 2022 році значно покращилися. В порівнянні ж з 2021 роком відбулося погіршення ситуації.

Швидкість обороту оборотних засобів підприємства є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більша швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство.

Тому абсолютне чи відносне зростання оборотних засобів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, але й про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх маси.

Проаналізуємо відповідність залишків оборотних активів на кінець 2022 року відповідним нормативам.

Розрахуємо норматив оборотних активів, авансованих в сировину, основні матеріали і покупні напівфабрикати:

$$M = 8000 * 25 = 200\,000 \text{ грн.}$$

За даними балансу залишок виробничих запасів на кінець 2022 року становить 260500 грн. Отже, у виробничі запаси залучено понаднормативні кошти у розмірі 60500 грн.

Сукупний норматив власних оборотних активів на кінець планового року визначається додаванням сум часткових нормативів, що розраховані за окремими елементами нормованих запасів цінностей та витрат виробництва. Він визначає загальну потребу суб'єкта, що господарює, в оборотних активах, що необхідні для забезпечення нормального процесу виробництва, реалізації продукції та здійснення розрахунків.

Обчислення нормативу за оборотними активами, розмір яких залежить від зміни обсягів виробництва, здійснюється множенням діючого нормативу за цим елементом оборотних активів на відсоток зміни обсягів виробництва, а за оборотними активами, розмір яких не залежить від зміни обсягів виробництва, – множенням діючого нормативу за цими видами оборотних активів на 50 % приросту обсягів виробництва.

Розрахунку норм та нормативів власних оборотних активів на підприємствах повинна приділятися особлива увага. Від того, наскільки економічно обґрунтовано вони визначені, залежить ефективність використання оборотних активів, прискорення їх обігу та фінансовий стан підприємства.

Проаналізуємо вплив факторів на показники оборотності оборотних активів на ТОВ «Бердичів-Зерно» в (табл. 2.13.).

Таблиця 2.13

Показники оборотності оборотних коштів ТОВ «Бердичів-Зерно»
за 2021 – 2022 рр.

Показники	2021	2022	Відхилення
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг), тис. грн..	4846,1	5025,8	179,7
2. Середні залишки всіх оборотних коштів, тис. грн..	3827,8	4455,1	627,3
3. Коефіцієнт оборотності	1,27	1,13	-0,1
4. Тривалість одного обороту, дн.	287	323	36

Як видно з даних таблиці, оборотність оборотних коштів зменшилася у 2022 році в порівнянні з 2021 роком на 0,1 обороту і склала в звітному періоді 1,13 оборотів або відповідно 323 дні. Тривалість одного обороту збільшилася на 35,6 днів. Проведемо факторний аналіз тривалості обороту оборотних активів методом ланцюгових підстановок. Факторна модель буде мати вигляд:

$$TO = 360 : \left(\frac{BP}{OA} \right)$$

$$TO_{2009} = 360 : \frac{4846,1}{3827,8} = 287 \text{ днів}$$

$$TO_{ум} = 360 : \frac{5025,8}{3827,8} = 274 \text{ днів}$$

$$TO_{2010} = 360 : \frac{5025,8}{4455,1} = 323 \text{ днів}$$

Отже, за рахунок збільшення середньорічної вартості оборотних активів, тривалість одного обороту збільшилася на $323 - 274 = 49$ днів.

За рахунок зміни виручки від реалізації тривалість одного обороту зменшилася на $274 - 287 = -13$ днів

$$\text{Разом} - 49 - 13 = 36 \text{ днів}$$

Обидва фактора негативно вплинули на тривалість обертання оборотних активів.

Збільшення оборотності активів сприяє збільшенню потреби в оборотному капіталі, зменшенню обсягів продукції і зменшенню одержуваного прибутку. В результаті цього погіршується фінансовий стан підприємства.

Розрахуємо вивільнення оборотних коштів за рахунок прискорення оборотності

Отже,

$$\Delta OK = (5025,8 : 360) \cdot (287 - 323) = - 502,5 \text{ тис грн}$$

На підприємстві ТОВ «Бердичів-Зерно» в 2022 році за рахунок уповільнення оборотності додатково залучено в обіг 502,5 тис. грн..

Висновки до розділу 2

Аналіз галузі, в якій функціонує підприємство показав, що фінансові результати підприємств протягом періоду зросли на 637 млн.грн. В тому числі з роботи підприємства зберігання продукції сільського господарства зросла на 203 млн. грн. Негативним показником є зменшення кількості збиткових підприємств на 2. Рентабельність продукції в цілому не змінилася, а по продукції сільського господарства зросла на 4%.

Аналіз основних економічних показників господарської діяльності підприємства ТОВ «Бердичів-Зерно» за 2020-2022 р.р. показав, що дохід від реалізації продукції зріс на 2329,6 тис. грн. або на 86,4%. Це відбулося за рахунок зростання обсягів реалізації в порівнянні з 2020 роком. Валовий прибуток підприємства збільшився в 2022 році в порівнянні з 2020 на 7169,8 тис. грн. або на 316%. Чистий прибуток зріс в 2022 році до 99,4 тис. грн. , в минулі роки підприємство отримувало збитки. Середньорічна вартість необоротних активів зменшилася на 1174,8 тис. грн. або на 22,5%, а середньорічна вартість оборотних активів зменшилася на 172,75 тис. грн. або на 3,7%. Чисельність персоналу зменшилася на 5 чол або на 15 %. Фондовіддача зросла на 2,03 або на 216 % за рахунок зменшення величини основних фондів. Продуктивність праці зросла на

101,9 тис. грн на люд або на 120,9% за рахунок збільшення доходу від реалізації та зменшення чисельності персоналу.

Найбільш невдалим для підприємства був 2020 рік, в даному році собівартість була дуже високою, чистий прибуток був від'ємним і становив - 2265,2 тис. грн. Можна зробити висновок, що протягом періоду майже всі показники рентабельності підприємства покращилися, що свідчить про позитивну динаміку ефективності діяльності.

Пришвидшення обертання дебіторської заборгованості у 2022 році в порівнянні з 2020 роком свідчить про покращення платіжної дисципліни, про пришвидшення надходження грошових коштів від дебіторів. Прискорення обертання ТМЦ свідчить про зменшення собівартості, і зменшення залишків запасів.

Операційний цикл зменшився майже на 144,6 днів, що свідчить про пришвидшення діяльності підприємства в порівнянні з 2020 роком. Також зменшився і фінансовий цикл підприємства на 6,7%. Тобто можна стверджувати, що в порівнянні з 2020 роком показники ділової активності у 2022 році значно покращилися. В порівнянні ж з 2021 роком відбулося погіршення ситуації.

Отже, потрібно виділити наступні проблеми з управління оборотними активами підприємства: зростання дебіторської заборгованості за продукцію, товари і послуги; значна тривалість обороту кредиторської та дебіторської заборгованостей; наявність проблем з ліквідністю.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

3.1. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними активами

Управління оборотними активами займає особливе місце в роботі менеджера, оскільки є постійним, щоденним і безперервним процесом. Розвиток ринкових відносин визначає нові умови їх організації. Висока інфляція, неплатежі й інші кризові явища, притаманні українській економіці, змушують підприємства змінювати свою політику стосовно оборотних коштів, шукати нові джерела поповнення, вивчати проблему ефективності їх використання, поділяється на такі частини: управління формуванням та управління використанням активів.

Для покращення фінансового стану ТОВ «Бердичів-Зерно» впершу чергу потрібно звернути увагу на виробничий та комерційний процеси . Залежно від свого відношення до фінансових ризиків, власники або менеджери підприємства вибирають один з розглянутих варіантів фінансування активів.

В сучасний час дуже складно отримати позику тому потрібно обрати таку модель фінансування активів, яка представляє відношення власного і позикового (короткострокового) капіталу, тобто оптимізувати його структуру з цих позицій.

Перед вибором стратегії чи програми покращення стану активів підприємства , потрібно визначити основні проблеми ТОВ «Бердичів-Зерно».

Отже, потрібно виділити :

- ріст дебіторської заборгованості за продукцію, товари і послуги;
- значна тривалість обороту кредиторської та дебіторської заборгованостей;
- наявність проблем з ліквідністю;
- критичний тип фінансової стійкості.

Для поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно», потрібно створити чіткий план дій для кожної проблемної зони та бажаного назначити відповідальних . Вказаний перелік представимо у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Перелік завдань зі поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно» за кожним напрямом

Напрямок	Перелік завдань для виконання
Удосконалення управління дебіторською заборгованістю	Вдосконалити кредитну політику і грошові розрахунки
	Впровадити заходи стимулювання розрахунків по факту
	Забезпечити ефективний контроль розрахунків
Удосконалення управління кредиторською заборгованістю	Розробити календар платежів та забезпечити його виконання
	Застосовувати альтернативні джерела фінансування діяльності
	Стимулювати збут, нарощуючи обсяг власних грошових коштів
Удосконалення управління фінансуванням діяльності	Вибір оптимальної стратегії фінансування оборотних активів
	Забезпечення платоспроможності
	Забезпечення прийнятної обсягу, структури і рентабельності власних оборотних коштів

Перш за все, для того щоб покращити стану оборотних активів для ТОВ «Бердичів-Зерно», критично необхідно за рахунок дебіторської заборгованості впорядкувати структуру його оборотних коштів та посилити їх ліквідну частину.

Потрібно виділити такі основні напрямки діяльності ТОВ «Бердичів-Зерно» для зниження дебіторської заборгованості:

- застосування АВС-методу контролю дебіторської заборгованості;
- введення ефективної кредитної політики ;

– застосування сучасних методів рефінансування дебіторської заборгованості.

Головним завданням для покращення управління дебіторської заборгованості є встановлення оптимального співвідношення між доходами від реалізації та обсягами дебіторської заборгованості. Дослідження стану підприємства дало нам розуміння того, що зміна обсягів доходів підприємства супроводжувалося нарощуванням обсягів дебіторської заборгованості.

Найкращим рішенням в даній ситуації буде створення системи знижок при здійсненні оплати по факту отримання продукції або можливо навіть , здійснювати оплату наперед, що дозволить отримати максимально більшу кількість розрахунків від реалізації продукції та послуг . Завдяки системі знижок можна досягнути поставленої мети на довгостроковий період. Підвищення торгівельної діяльності буде однозначно сприяти підвищенню рентабельності, тобто ефективності господарської діяльності ТОВ «Бердичів-Зерно». Проте, з нашої точки зору, краще забезпечити невисокий, однак стабільний рівень рентабельності при нарощуванні збуту, збільшенні обсягів ліквідних активів і, таким чином, підвищенні платоспроможності та покращенні фінансового стану суб'єкта господарювання. Станом на 01.01.2023 р. середня націнка на підприємстві становила 15%, що не дозволяло забезпечувати загальну рентабельність господарської діяльності товариства на рівні хоча б 10%.

Також не можна не зазначити , що виконання планових обсягів продажу, забезпечення прийнятної структури і рентабельності оборотних коштів, забезпечення оптимального балансу між оборотними активами, буде мати позитивний вплив на фінансову діяльність підприємства. Якщо при незмінному обсязі короткострокових (поточних) зобов'язань буде зростати величина власних джерел і довгострокових позик, то фінансова стійкість і платоспроможність будуть зростати, однак буде знижуватися ефективність використання власного капіталу.

Навпаки, при незмінній величині власного капіталу і довгострокових зобов'язань зростання суми короткострокових позик у формуванні оборотного капіталу призведе до зниження суми чистого робочого капіталу. При цьому може бути досягнуто стратегічне збільшення ефекту фінансового важеля, однак внаслідок зростання обсягу поточних зобов'язань і збільшення частоти виплат боргу буде знижуватися фінансова стійкість і платоспроможність у короткостроковому періоді.

Наступним кроком, має бути вирішення проблеми неефективної політики фінансування ТОВ «Бердичів-Зерно». Отже, потрібно створити новий проект політики фінансування, в якому будуть включені можливості залучення коштів з різних джерел, еквівалентні дебіторській заборгованості.

Якщо компанія нехтує регулюванням дебіторської заборгованості, вона ризикує отримати негативні наслідки для своєї фінансової діяльності, а саме :

1. Втрата власних коштів – коли ми надаємо товар у відстрочку, без наявних на те причин, можливе виникнення високих ризиків того, що платіж не буде повернуто.

2. Зниження фінансової стійкості підприємства. Втрата власних коштів призведе до утворення боргу в інших сферах діяльності підприємства, оплата праці, закупка, тощо.

3. Низька ефективність використання ресурсів підприємства. Багато часу використовується на повернення боргів, що значно знижує продуктивність праці багатьох відділів підприємства.

Будь-яка дебіторська заборгованість є замороженими коштами. Причому вони або власні, або позикові. За позичені гроші потрібно платити відсотки, а власні гроші можна вкласти в бізнес, з якого в результаті можна отримувати доходи. У будь-якому результаті виникає потреба в додаткових витратах, що називаються альтернативними. Дебіторська заборгованість є додатковим навантаженням для компанії, і, як показує практика, не всі компанії здатні її винести.

Ефективним контролем цієї заборгованості є окремий облік двох основних її видів: простроченої та непростроченої. Непрострочену дебіторську заборгованість називають ті борги, які відносяться до третіх осіб за зобов'язаннями, на момент складання балансу терміни виконання, яких не наступили. Ці борги можуть бути отримані при належному виконанні боржником своїх обов'язків.

Отже, така дебіторська заборгованість до стягнення реальна. Простроченої дебіторської заборгованістю називають ті борги, які відносяться до будь-яких третіх осіб за зобов'язаннями, на момент складання балансу, терміни виконання яких настали і порушені дебіторами. Інвентаризація розрахунків з контрагентами сприяє виявленню дебіторської заборгованості, яка веде в обов'язковому порядку перед збором річного звіту. Але цього недостатньо для того щоб отримати точну інформацію про стан розрахунків, так як проблеми з замовниками можуть виникнути і протягом року звітного. Звідси випливає, що головним способом спостереження за станом дебіторської заборгованості є часта (а точніше – щомісячна) звіряння розрахунків із замовниками.

Таким чином, запропоновані заходи з управління дебіторською заборгованістю діляться на заходи, що мали організаційний характер і заходи, які будуть спрямовані на проведення оцінки різних показників дебіторської заборгованості. Для контролю за заходами потрібно встановити відповідальних осіб за її виконання (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Встановлення відповідальних осіб та термінів виконання завдань кожного з напрямів поліпшення стану оборотних активів

Завдання	Відповідальна особа	Термін виконання
Удосконалення управління дебіторською діяльністю		
Вдосконалити кредитну політику і грошові розрахунки	Фінансовий директор	1 квартал
Впровадити заходи стимулювання розрахунків по факту	Керівник відділу збуту	1 квартал
Забезпечити ефективний	Керівник планово-	1 квартал

контроль розрахунків	економічного відділу	
Удосконалення управління кредиторською заборгованістю		
Розробити календар платежів та забезпечити його виконання	Керівник плановоекономічного відділу, фінансовий директор	1 квартал
Застосувати альтернативні джерела фінансування діяльності	Фінансовий директор	1 рік
Стимулювати збут і нарощувати обсяги власних грошових коштів	Керівник відділу збуту	1 рік
Удосконалення управління фінансуванням діяльності		
Вибір оптимальної стратегії фінансування оборотних активів	Фінансовий директор	1 квартал
Забезпечення платоспроможності		1 рік

Отже, ми сформували перелік відповідальних осіб та кінцевих термінів виконання завдань кожного з напрямів програми поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно». Деталізовані розробки стратегій, політик, управлінських методик тощо мають проводитися вже вказаними відповідальними особами чи підпорядкованим їм персоналом. Основними шляхами підвищення ефективності використання оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно» можна вважати: збільшення об'єму виготовленої та реалізованої продукції; зниження собівартості процесу продажу продукції; зниження витрат підприємства; систематичний контроль за розподілом засобів виробництва; підвищення продуктивності праці працівників; підвищення кваліфікації фахівців; впровадження новітніх технологій; реконструкцію та модернізацію підприємства.

3.2 Визначення резервів в сфері управління оборотними активами підприємства

Для забезпечення ефективної діяльності підприємства, процес формування його оборотних коштів повинен носити цілеспрямований характер. Основний недолік діючого механізму розрахунку потреби в оборотних коштах

полягає в тому, що він не забезпечує формування обґрунтованої і достовірної кількісної її величини, оскільки він не зважає на специфіку діяльності підприємства, і зокрема в умовах ринкової економіки це веде до спотворення фінансових результатів діяльності підприємства, зниження якості ухвалюваних управлінських рішень. Нові умови господарювання потребують таких способів управління підприємством, які б мінімізували вплив зовнішнього середовища.

На величину оборотних коштів підприємства в цілому та на окремі їх елементи зокрема здійснює вплив велика кількість факторів, причому як зовнішніх, так і внутрішніх. З метою врахування впливу різноманітних факторів на величину потреби підприємства в оборотних коштах запропоновані відповідні методичні підходи до управління оборотними коштами через їх планування в розрізі окремих елементів.

Принцип ефективності управлінням матеріальними оборотними засобами реалізується за допомогою широкого комплексу заходів щодо мінімізації втрат при їх зберіганні, максимального включення в операційний процес, раціональної організації їх руху.

Управління оборотними засобами у грошовій формі потребує дослідження й прогнозування змін надходження та витрачання окремих їх елементів часу під впливом сезонних коливань потреби у фінансових ресурсах на підприємстві протягом року з метою забезпечення постійної платоспроможності і запобігання втрати реальної їх вартості.

Пріоритетність цієї мети визначається тим, що ні великий розмір матеріальних оборотних засобів чи власного капіталу, ні високий рівень їх рентабельності не страхують підприємство від банкрутства, якщо в передбачений строк воно не розрахується за своїми зобов'язаннями через нестачу грошових оборотних засобів (тобто недостатній рівень абсолютної ліквідності оборотних активів).

Ефективне використання оборотного капіталу відіграє велику роль у забезпеченні нормальної роботи підприємства, підвищення рівня рентабельності виробництва і залежить від безлічі факторів. Підвищення

дебіторської заборгованості вимагає додаткових витрат, а також сприяє втратам по безнадійних боргах. Зростання дебіторської заборгованості – це насамперед великі втрати купівельної спроможності грошових коштів, оскільки є ряд факторів, які впливають на ситуацію, наприклад та сама інфляція .

Окрім впливу інфляції , підприємство несе ще і прямі втрати, як приклад це втрачений шанс та отримання вигоди від використання коштів, які є тимчасово недоступними. Одним із можливих важелів впливу на покупця – це штрафні санкції за прострочення платежу. Для підвищення ефективності фінансової політики підприємства необхідно здійснювати заходи, спрямовані на оптимізацію дебіторської заборгованості, які передбачають моніторинг продажів продукції, розробку інкасаційно політики і проведення політики управління заборгованістю. Вчасне та продуктивне використання оборотних коштів – це запорука успіху в поліпшенні фінансового стану, та забезпечення високого рівня рентабельності підприємства, оскільки таким чином ми мінімізуємо витрати на вкладення в оборотні кошти. Обсяг оборотних коштів на пряму залежить від швидкості їх руху, якщо рух коштів уповільнений це може спричинити необхідність в додаткових коштах на постійні витрати підприємства , що знижує фінансову ефективність в цілому.

Тому на сьогоднішній день для ТОВ «Бердичів-Зерно» є критично важливим та першочерговим завданням збільшити швидкість оборотних коштів, зменшити рівень дебіторської заборгованості, за рахунок що в свою чергу матиме позитивний вплив на весь фінансовий стан підприємства.

Однією з основних завдань оптимізації дебіторської заборгованості ТОВ «Бердичів-Зерно» є забезпечення відповідності термінів погашення кредиторської заборгованості та надходжень виплат від дебіторів. Рішення даної проблеми має будуватися на основі обраної політики роботи з платежами. Ця політика повинна передбачати ряд напрямків:

- 1) Моніторинг продажів: – реєстр платників;
– класифікація в реєстрі продажів по групах «постійний-новий»;

- відстеження простроченої заборгованості, розміру безнадійних боргів;
- розрахунок потенційної.

2) Вироблення інкасаційно політики:

- проведення зустрічей та сповіщень боржників;
- розробка умов виплати боргу і санкції;
- дії з продажу боргу.

3) Політика з управління заборгованістю:

- аналіз і оптимізація погашення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- розрахунок витрат за користування короткостроковими кредитами.

Зауважимо, що більш високі показники оборотності вимагають від підприємств більш високого рівня виробничих запасів і грошових коштів. Це викликано тим, що підприємства для забезпечення безперебійного процесу виробництва змушені створювати запаси матеріальних цінностей і грошових коштів в підвищеному розмірі. Причини цього, очевидно, криються в недостатньо стійких економічних зв'язках з постачальниками, що склалися в регіоні.

Таким чином, в сучасних умовах досягнення високих показників ефективності використання оборотних коштів пов'язано з додатковими витратами по підтримці високих рівнів виробничих запасів і з упущеною вигодою від можливого розміщення тимчасово вільних грошових коштів. При аналізі показників оборотності вважаємо за доцільне звернути увагу на вивчення таких важливих характеристик в теорії аналізу оборотних коштів як тривалість операційного та фінансового циклів. Оскільки підприємство оплачує рахунки постачальників з тимчасовим лагом, час, протягом якого грошові кошти відвернені з обороту, менше на середній час кредиторської заборгованості. Важливо відзначити, що тривалість операційного циклу впливає на обсяг, структуру і ефективність використання коштів.

Таким чином, заходи, що забезпечують підвищення ефективності використання оборотних коштів ТОВ «Бердичів-Зерно», досить різноманітні.

Деякі з них малозатратних і вимагають лише перегляду ставлення працівників підприємства до своїх обов'язків, інші неможливі без додаткових вкладень. Важливо пам'ятати, що прискорення оборотності оборотних коштів дозволяє відчутно знизити собівартість продукції. А це в умовах посилення зростання тарифів і цін на імпорту продукцію і комплектуючі основою стабілізації економічного становища підприємств і підвищення рентабельності їх фармацевтичної діяльності.

Досліджуючи ефективність використання оборотних активів підприємства ТОВ «Бердичів-Зерно» за період 2020-2022 рр. та підвищення ефективності управління оборотним капіталом взагалі, ми вже розглянули питання визначення оптимальних потреб підприємства в оборотних активах і роль в цьому процесі методів їх нормування, а також оптимізацію джерел фінансування оборотних активів. Потрібно сказати, що не менші резерви підвищення ефективності управління оборотним капіталом має і прискорення оборотності мобільних активів підприємства, яке позитивно впливає на фінансово-майновий стан підприємства.

Прискорення оборотності оборотних коштів зменшує потребу в них, дозволяє підприємствам вивільняти частину оборотних коштів або для потреб виробництва (абсолютне вивільнення), або для додаткового випуску продукції (відносне вивільнення).

В результаті прискорення обороту вивільняються матеріальні елементи оборотних коштів, менше потрібно запасів сировини, матеріалів, палива, залишків незавершеного виробництва та ін., а отже, вивільняються і грошові ресурси, раніше вкладені в ці запаси. Вивільнені грошові ресурси розміщуються на розрахунковому рахунку підприємства, в результаті чого поліпшується їх фінансовий стан, поліпшується його платоспроможність.

Таким чином, роль прискорення обороту активів у формуванні операційного прибутку є дуже високою і визначає необхідність постійного управління цим процесом з метою підвищення ефективності управління оборотним капіталом в цілому.

Формування раціональної структури джерел фінансових ресурсів підприємства для фінансування необхідного обсягу його оборотного капіталу та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань управління оборотним капіталом та фінансового менеджменту підприємства в цілому.

Будь-яке підприємство для фінансування своєї діяльності потребує достатнього обсягу фінансування. Управління фінансуванням оборотних активів підприємства підкорене цілям забезпечення необхідної потреби в них відповідними фінансовими ресурсами та оптимізації структури джерел формування цих ресурсів. З урахуванням цієї мети на підприємстві розробляється політика фінансування оборотних активів.

Політика фінансування оборотних активів являє собою частину загальної політики управління його оборотними активами, що полягає в оптимізації обсягу та складу фінансових джерел їх формування з позицій забезпечення ефективного використання власного капіталу та достатнього рівня фінансової стійкості підприємства.

Розглянута структура джерел формування оборотних активів підприємства ТОВ «Бердичів-Зерно» відповідно до потреб в них на кінець 2022 року має наступний вигляд: менше половини (9,3%) потреб в оборотних активах буде покрито за рахунок кредиторської заборгованості, інші покриватимуться власним капіталом підприємства (90,7%).

Така структура джерел покриття не дає змогу підприємству забезпечити свої потреби в оборотних активах не тільки в повному обсязі, а й відносно дешевими джерелами фінансування.

Одним із методів визначення оптимального обсягу запасів є ABC – метод, згідно з яким всю номенклатуру запасів, використовуваних на виробництві, залежно від їх цінності поділяють на 3 категорії:

– група А – запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях (у зарубіжній

практиці ці види сировини (матеріалів) займають 50% у загальній структурі витрат на виробництво продукції);

– група В – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі (частка цієї групи сировини перевищує 25% закупівель);

– група С містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні.

У процесі управління товарно-матеріальними запасами найбільша увага приділяється сировині групи А, меншою мірою – групам В і С.

Згрупуємо запаси ТОВ «Бердичів-Зерно» за величиною затрат на них (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Аналіз асортименту виробничих запасів за рівнем витрат на них цін у 2022р.

Рівні цін, од/грн	Назва запасів	Витрати, грн	Категорія товару			% від загального збуту
			А	В	С	
Нижній рівень (3,5 – 15грн)	Бензин	57300	+			26,3
	Дизпаливо	93144	+			42,7
	Цвяхи	1476			+	0,7
	МШП	6867		+		3,1
	Упаковка	5000		+		2,3
Середній рівень(15 – 30 грн)	Фарба	2500			+	1,1
	Болти	3500			+	1,6
Вищий рівень (від 30 грн)	Дошки	38014	+			17,4
	Цегла	5800		+		2,7
	Запчастини	4599		+		2,1
Всього		218200	86,4	10,2	3,4	26,3

На I етапі АВС-аналізу перераховуються всі наявні запаси.

На II етапі визначається частка кожної статті запасів, а потім всі статті розділяються на три категорії: А, В і С.

До категорії А ввійде продукція з найбільшою часткою від загальної реалізації (близько 70-80 %), далі формується категорія В (близько 10-20 %), частина, що залишилася, входить до категорії С.

– група А – запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях. При складуванні та у логістичних питаннях цим товарам надається особлива увага та порядок пріоритету. Розмір запасів по них потрібно постійно контролювати, точно визначати витрати, пов'язані із закупівлею, доставкою і зберіганням, а також розмір і момент замовлення.;

– група В – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі. Ці запаси складають основу оборотних активів. Їх не можна залишати без уваги. Споживання цих запасів доволі стійке, а цінова категорія – середня. За ними здійснюється звичайний контроль і збір інформації про можливе поновлення запасів.

– група С містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні. Оскільки ці запаси не основні, вони не потребують значної уваги і не повинні виступати головним чинником при прийнятті будь-яких рішень. Розрахунки розміру і періоду замовлення не ведуться; поповнення запасів реєструється, але рівень запасів не відслідковується.

З метою оптимізації запасів на практиці поряд із цим методом використовують метод XYZ, який поділяє сировину (матеріали) на 3 класи залежно від рівномірності їх споживання у виробництві.

Спочатку обчислюємо середнє значення продажів за 1 рік. Для нашого прикладу кількість досліджуваних періодів (n) дорівнює 3.

Потім дізнаємося значення подкореного вираження.

Нарешті, розраховуємо коефіцієнт варіації (Кв - V).

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}}; \quad \sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}; \quad \bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

де: X_i - значення параметра по оцінюваному об'єкту за і-й період;

$X_{сер}$ - середнє значення параметра по оцінюваному об'єкту;

n - число періодів.

Згрупуємо залишки запасів підприємства для проведення XYZ аналізу за 2020-2022 рр.

Таблиця 3.4

Дані для проведення XYZ аналізу за 2020-2022 рр.

Запаси	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Середнє значення	Дисперсія	Коефіцієнт варіації	Група
виробничі запаси	40,0	80,0	218,2	112,7	102	0,91	Z
незавершене виробництво	0	28,6	16,9	15,2	13,5	0,89	Z
готова продукція	70,0	60,2	421,9	184,0	171,4	0,93	Z
товари	40,0	80,0	2,7	40,9	24,6	0,60	Z

Віднесемо товари до групи «X», «Y» чи «Z». X - якщо коефіцієнт варіації $<10\%$, Y - якщо коефіцієнт варіації $<25\%$ та Z.

Отже, запаси підприємства нерівномірно споживаються в діяльності, тому ретельного аналізу потребують лише виробничі запаси.

Потребують розробки також моделі співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей і певного інструментарію, який дозволив би швидко та якісно виявляти негативні явища, що впливають на кількісні та якісні зміни цих заборгованостей. Бажаним є співвідношення, коли кредиторська заборгованість переважає дебіторську на 10-20%.

Проведений аналіз співвідношень кредиторської і дебіторської заборгованості показав, що кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську.

Отже, ситуація, що складається на ТОВ «Бердичів-Зерно» спонукає до формування стійких комерційних зв'язків, вигідних умов надання товарного кредиту, своєчасних форм рефінансування дебіторської заборгованості. Це дозволить отримати досить значне надходження фінансових ресурсів, уникнути зниження платоспроможності товариства, додаткових витрат по стягненню боргів, уповільнення фінансового й операційного циклів.

Для підвищення ефективності використання оборотних коштів як важливого резерву для покращання фінансового стану підприємства необхідно використовувати такі заходи.

1. Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів, для підтримування необхідного рівня платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. З цією метою з урахуванням обсягу й графіка майбутнього платіжного обороту повинна бути визначена частина оборотних активів у формі коштів, високо- і середньо ліквідних активів.

З цією метою розраховано тривалість обертання оборотних активів з метою урахування розрахованих нормативів у формі коштів, високо- і середньо ліквідних активів.

2. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів.

Невід'ємною складовою розроблюваної політики підприємства є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфеля короткострокових фінансових вкладень.

З цією метою розраховано резерви підвищення ефективності використання оборотних активів з урахуванням обсягів виробництва 2016 року.

3. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів. На основі раніше визначених принципів фінансування у процесі розробки системи управління оборотними активами формуються підходи до вибору конкретної структури джерел фінансування, їх приросту з урахуванням тривалості окремих стадій фінансового циклу й оцінки вартості залучення окремих видів капіталу.

4. Формування системи управління дебіторською заборгованістю.

Удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю полягає у повній реалізації обсягів виробництва, з метою збільшення грошових надходжень підприємства.

Розвиток ринкових відносин дозволяє використовувати у практиці нові форми управління дебіторською заборгованістю - її рефінансування, тобто

прискорення переведення в інші форми оборотних активів підприємства. Ефективно управляючи оборотними активами можна достатньо швидко досягти позитивних результатів у фінансовому оздоровленні підприємства.

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів

Що стосується боргової безпеки, то діагностика фінансового стану підприємства показала значне зростання дебіторської заборгованості, що свідчить про перетікання коштів з виробничої сфери у фінансову і нестачу обігових коштів. Пропонуємо для підвищення оборотності дебіторської заборгованості скористатися таким методом як факторинг.

Факторинг дасть можливість за мінімальних ризиків, які напряду пов'язані із наданням розстрочки на оплати придбання товару або послуги, зменшити необхідність у задіюванні зайвих адміністративних ресурсів для отримання оплати від покупця за поставлені товар або послугу та дозволяє постачальникові отримати кошти за рахунок своєї дебіторської заборгованості і направити їх у оборот і подальший розвиток бізнесу.

Основна формула для визначення плати за факторинг (Ф) така:

$$\Phi = C \cdot (D \cdot P \cdot T + K), \quad (3.1)$$

де С – сума платіжного документа (відступленої грошової вимоги);

Д – розмір авансового платежу;

П – розмір відсоткової ставки;

Т – середній термін оборотності коштів у розрахунках (середній термін оплати від дебіторів / 365 днів);

К – розмір комісійних за послуги щодо суми рахунків-фактур.

Загальна сума заборгованості замовників підприємству ТОВ «Бердичів-Зерно» за товари у 2022 році становить 4362900 грн. Банк за факторингом надає 80% авансового платежу від суми боргу.

Отже, підприємство отримає

$$4362900 \cdot 0,8 = 3490320 \text{ грн}$$

Заборгованість вдалося стягнути з дебітора через 90 днів. За комісійної винагороди у 2% і процентної ставки за кредит у 14% витрати постачальника за факторинговою операцією становитимуть:

$$\Phi = 4362900 \cdot (0,8 \cdot 0,14 \cdot (90/365) + 0,02) = 166196 \text{ грн.}$$

Отже, при використанні факторингу підприємство отримає

$$3490320 - 166196 = 3324124 \text{ грн}$$

Розрахуємо ефективність запропонованого заходу.

Оборотність дебіторської заборгованості після використання факторингу

$$1650400 / 3324124 = 1,43$$

$$\text{Тривалість обороту} - 360/109 = 252 \text{ дні}$$

Проведемо порівняльну характеристику ефективності факторингу (табл. 3.5)

Таблиця 3.5

Показники оборотності дебіторської заборгованості

Показники	2021	2022	Після використання факторингу
Коеф. оборотності дебіторської заборгованості	1,44	1,15	1,43
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, днів	253,5	317,4	252

За даними розрахунків можна зробити висновки, що використання факторингу як засобу мінімізації ризиків неповернення заборгованості є досить ефективним. Він пришвидшує оборотність дебіторської заборгованості та вивільняє кошти для проведення фінансових операцій.

Використання управління дебіторською заборгованістю за угодою факторингу дозволить проводити ефективну політику управління, зменшити борги, у тому числі і безнадійні, знизити ризик фінансово-економічної діяльності.

Кожний етап кругообігу оборотних активів розпочинається і закінчується шляхом переходу в інший. Економічна ефективність цього процесу залежить не тільки від правильного прогнозування строків початку кожного з етапів, а й від

визначення кількісної, вартісної та якісної характеристик початку, перебігу та закінчення всіх етапів процесу. Для цього потрібно визначитися з тим, скільки зусиль потребує початок, продовження та закінчення етапу, тобто скільки все це коштуватиме підприємству. Крім того, важливо бачити результати використання тих чи інших складових оборотних активів на певному етапі. Тільки досягаючи максимальної віддачі на кожному з етапів, можна сподіватися за позитивний загальний результат. Конкретні результати досягаються швидше та краще, коли точно визначена мета та засоби її досягнення. Саме тому доцільно умовно поділити весь процес управління оборотними активами на декілька взаємозалежних етапів.

На стадії створення виробничих запасів шляхами прискорення обігу можуть бути:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- застосовувати при формуванні виробничих запасів принцип оптимального співвідношення ціни та якості;
- наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, що комплектують вироби до споживачів;
- поліпшення організації постачання, у тому числі через установа чітких договірних умов та їх виконання, оптимальний вибір постачальників, налагодження роботи транспорту;
- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення, а також оптової торгівлі матеріалами й устаткуванням;
- комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

На стадії обігу:

- удосконалення маркетингової діяльності підприємства;
- стимулювання збуту продукції;
- ефективне управління дебіторською заборгованістю;
- пошук оптимальних схем взаємодії з банківськими установами з приводу залучення коштів і здійснення розрахунків;

- своєчасне оформлення документації та прискорення її руху;
 - наближення споживачів продукції до її виготовлювачів;
 - удосконалювання системи розрахунків;
 - збільшення обсягу реалізованої продукції унаслідок виконання замовлень по прямих зв'язках, дострокового випуску продукції, виготовлення продукції з зекономлених матеріалів;
- ретельна і своєчасна добірка продукції, що відвантажується, по партіях, асортиментові, транзитній нормі, відвантаження в строгій відповідності з укладеними договорами.

Підвищення ефективності використання оборотних активів забезпечується прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу. Значні резерви підвищення ефективності використання оборотних активів закладені безпосередньо в самому підприємстві. У сфері виробництва це відноситься, перш за все, до виробничих запасів. Запаси грають важливу роль в забезпеченні безперервності процесу виробництва, але в той же час вони представляють ту частину коштів виробництва, яка тимчасово не бере участь у виробничому процесі. Ефективна організація виробничих запасів є важливою умовою підвищення ефективності використання оборотних коштів. Основні шляхи скорочення виробничих запасів зводяться до їх раціонального використання; ліквідації наднормативних запасів матеріалів; вдосконаленню нормування; поліпшенню організації постачання, зокрема шляхом встановлення чітких договірних умов постачань і забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту. Важлива роль належить поліпшенню організації складського господарства.

Висновки до розділу 3

Визначено, що для поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно», потрібно створити чіткий план дій для кожної проблемної зони та

бажаного назначити відповідальних. Запропоновані заходи з управління оборотними активами діляться на заходи, що мали організаційний характер і заходи, які будуть спрямовані на проведення оцінки різних показників оборотних активів. Сформовано перелік відповідальних осіб та кінцевих термінів виконання завдань кожного з напрямів програми поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно».

Для удосконалення методик управління оборотними активами запропоновано: застосування ABC-методу контролю дебіторської заборгованості; введення ефективної кредитної політики ; застосування сучасних методів рефінансування дебіторської заборгованості.

Проведений ABC та XYZ аналізи дозволили зробити висновки, що ефективне управління оборотними активами ,а саме запасами, передбачає постійний контроль за запасами групи А, а саме паливо та дошки, точно визначати витрати, пов'язані із закупівлею, доставкою і зберіганням, а також розмір і момент замовлення, оскільки саме вони найбільше спливають на залишки оборотних активів.

Розрахунок ефективності застосування факторингу показав, що на досліджуваному підприємстві при використанні факторингових послуг зменшувалася сума дебіторської заборгованості та знижувався термін її погашення.

Доведено, що керівництву підприємства необхідно звернути увагу на підвищення оборотності дебіторської заборгованості, так як дебіторська заборгованість становить половину ліквідних коштів.

Розрахунок ефективності застосування факторингу як інструменту підвищення фінансової безпеки показав, що на досліджуваному підприємстві при використанні факторингових послуг зменшувалася сума дебіторської заборгованості та знижувався термін її погашення.

ВИСНОВКИ

З проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Аналіз наукових досліджень виявив, що серед сучасних дослідників існує неузгодженість в трактуванні таких категорій як «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотний капітал», «оборотні фонди», «оборотні кошти», «поточні активи». Крім того, відсутній єдиний погляд на ці поняття навіть в законодавчо-нормативній базі України. Деякі дослідники вважають вищезазначені поняття синонімами, що, на нашу думку, погіршує процес управління оборотними активами;

Відмінність досліджених понять, на нашу думку, полягає у наступному: у категорій «оборотні активи» і «оборотні кошти» різні складові та різна тривалість періоду для функціонування, крім того оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти авансовані у виробництво, тому вони «не витрачаються і не споживаються». Терміни «оборотні активи» і «оборотний капітал» ототожнювати невірно через те, що оборотний капітал виступає джерелом формування складових оборотних активів, тобто він фіксується в пасиві балансу, тоді як оборотні активи відображають характер їх розміщення і є частиною активу балансу.

2. Узагальнюючи всі переваги й недоліки описаних джерел фінансування оборотних коштів, зазначаємо, що формування оборотних коштів за рахунок позикового капіталу є дорожчим, але менш ризиковим, тоді як фінансування за рахунок залучених коштів має більший ризик, проте є значно дешевшим. Відповідно, залежно від вибраного джерела фінансування різною буде дохідність. Використання залучених коштів сприятиме зростанню дохідності, а позикових – зменшенню.

3. Ефективність використання оборотних активів істотно впливає на результати господарської діяльності для її оцінки застосовують різні показники: коефіцієнт оборотності оборотних засобів, тривалість одного обороту, показники структури оборотних активів та структурних зсувів, оцінку

показників використання оборотних активів, впливу факторів на результативний показник.

4. Досягнення повноти та достовірності облікової інформації про оборотні і активи можливе не тільки за допомогою рахунків обліку та діючих стандартів, але й за умови максимальної узгодженості законодавчого регулювання обліку та аудиту об'єктів нематеріальних активів.

5. Аналіз галузі, в якій функціонує підприємство показав, що фінансові результати підприємств протягом періоду зросли на 637 млн.грн. В тому числі з роботи підприємства зберігання продукції сільського господарства зросла на 203 млн. грн. Негативним показником є зменшення кількості збиткових підприємств на 2. Рентабельність продукції в цілому не змінилася, а по продукції сільського господарства зросла на 4%.

6. Аналіз основних економічних показників господарської діяльності підприємства ТОВ «Бердичів-Зерно» за 2020-2022 р.р. показав, що дохід від реалізації продукції зріс на 2329,6 тис. грн. або на 86,4%. Це відбулося за рахунок зростання обсягів реалізації в порівнянні з 2020 роком. Валовий прибуток підприємства збільшився в 2022 році в порівнянні з 2020 на 7169,8 тис.грн або на 316%. Чистий прибуток зріс в 2022 році до 99,4 тис. грн. , в минулі роки підприємство отримувало збитки. Середньорічна вартість необоротних активів зменшилася на 1174,8 тис. грн. або на 22,5%, а середньорічна вартість оборотних активів зменшилася на 172,75 тис. грн. або на 3,7%. Чисельність персоналу зменшилася на 5 чол. або на 15 %. Фондовіддача зросла на 2,03 або в 2 рази за рахунок зменшення величини основних фондів. Продуктивність праці зросла на 101,9 тис. грн. на люд або на 120,9% за рахунок збільшення доходу від реалізації та зменшення чисельності персоналу.

Доходи від реалізації зросли на 86,4%. Це відбулося за рахунок зростання обсягів надання послуг. Всі інші показники фінансових результатів мали тенденцію до зменшення і лише у 2022 році чистий прибуток, збільшився на 2364,6 тис. грн. Цьому сприяло незначне зменшення витрат.

Найбільш невдалим для підприємства був 2020 рік, в даному році собівартість була дуже високою, чистий прибуток був від'ємним і становив - 2265,2 тис. грн. Можна зробити висновок, що протягом періоду майже всі показники рентабельності підприємства покращилися, що свідчить про позитивну динаміку ефективності діяльності.

7. Оцінка ефективності використання оборотних коштів на підприємстві показала, що на підприємстві відбувається уповільнення обертання дебіторської заборгованості, а це означає погіршення платіжної дисципліни, про затримання надходження грошових коштів від дебіторів. Прискорення обертання ТМЦ свідчить про зменшення собівартості і зменшення залишків запасів.

Операційний цикл зріс майже на 52,3 дні, що свідчить про уповільнення діяльності підприємства. Також зріс і фінансовий цикл підприємства на 6,7%. Збільшення оборотності активів сприяє збільшенню потреби в оборотному капіталі, зменшенню обсягів продукції і зменшенню одержуваного прибутку. В результаті цього погіршується фінансовий стан підприємства. На підприємстві ТОВ «Бердичів-Зерно» в 2022 році за рахунок уповільнення оборотності додатково залучено в обіг 502,5 тис. грн.

Отже, потрібно виділити наступні проблеми з управління оборотними активами підприємства: зростання дебіторської заборгованості за продукцію, товари і послуги; значна тривалість обороту кредиторської та дебіторської заборгованостей; наявність проблем з ліквідністю.

8. Визначено, що для поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно», потрібно створити чіткий план дій для кожної проблемної зони та бажаного назначити відповідальних. Запропоновані заходи з управління оборотними активами діляться на заходи, що мали організаційний характер і заходи, які будуть спрямовані на проведення оцінки різних показників оборотних активів. Сформовано перелік відповідальних осіб та кінцевих термінів виконання завдань кожного з напрямів програми поліпшення стану оборотних активів ТОВ «Бердичів-Зерно».

9. Для удосконалення методик управління оборотними активами запропоновано: застосування ABC-методу контролю дебіторської заборгованості; введення ефективної кредитної політики ; застосування сучасних методів рефінансування дебіторської заборгованості.

Проведений ABC та XYZ аналізи дозволили зробити висновки, що ефективне управління оборотними активами ,а саме запасами, передбачає постійний контроль за запасами групи А, а саме паливо та дошки, точно визначати витрати, пов'язані із закупівлею, доставкою і зберіганням, а також розмір і момент замовлення, оскільки саме вони найбільше спливають на залишки оборотних активів.

10. Доведено, що керівництву підприємства необхідно звернути увагу на підвищення оборотності дебіторської заборгованості, так як дебіторська заборгованість становить половину ліквідних коштів.

Розрахунок ефективності застосування факторингу як інструменту підвищення фінансової безпеки показав, що на досліджуваному підприємстві при використанні факторингових послуг зменшувалася сума дебіторської заборгованості та знижувався термін її погашення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев І. В. Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії. Економічний простір. 2014. № 42. С. 133–137
2. Андрієць В. С. Сутність поняття управління фінансуванням оборотних активів підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 8. С. 11-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_8_5.
3. Бетехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. Бізнес-навігатор. 2010. № 1 (16). – С.74–77.
4. Бечко В. П. До питання щодо економічної сутності оборотних. Інноваційна економіка. 2010. № 4 (18). С. 98–102.
5. Біологічні активи: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 , від 18.11.04 р. № 790 URL: [http //www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
6. Богданова О. В. Економічна суть, класифікація та джерела формування оборотних активів. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2013. №24. С. 212–216.
7. Бондар М.М., Верига Ю. А., Орищенко М. М. Звітність підприємств: підручник. К. : ЦУЛ, 2021. 570 с.
8. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції практика та досвід. 2018. №4. С. 40–44.
9. Бровко Л. І., Юрченко А. А., Королькова Т. В. Оптимізація оборотних активів та їх вплив на діяльність підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 2. С. 16–22.
10. Булат Г. В., Гуменюк А. Ф. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 1. С. 222–226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2020_1_41

11. Ващенко Н. В. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію. Сталий розвиток економіки. 2013. № 3. С. 260-265. URL:: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_3_57
12. Ващенко Н. В. Чинники формування та ефективності використання потенціалу оборотних активів підприємства. Інноваційна економіка. 2013. № 6. С. 330-335. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_80
13. Виробничий менеджмент : підручник для внз / за заг. ред. Бутка М. П. ; М-во освіти і науки України, Чернігів. нац. технолог. ун-т. К. : Центр учб. літ., 2021. 424 с.
14. Власова Н.О. Чинники формування оборотних активів підприємств Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 8. С. 11-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2020_8_5
15. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства : навч. посіб. К.: Центр навч. л-ри, 2006. 488 с.
16. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств: підручник. К. : Знання, 2010. - 463 с.
17. Господарськипий кодекс України : за станом на 01.01.2013 р. Верховна рада України. Офіційний вісник України. Офіц. вид. К., 2003. № 11. С. 303.
18. Грабовецький Б.Є. Фінансовий аналіз та звітність: методичні вказівки до практичних занять. Вінниця: ВНТУ, 2012. 102 с.
19. Гринкевич С. С. Управління структурою капіталу підприємства в контексті управління фінансовими ризиками. Економічний простір 2012. №59. С. 149-155.
20. Гринчуцький, В. І. Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Економіка підприємства: навч. Посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 304 с.
21. Даншина Т. В. Управління оборотними коштами підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №1. С. 59–62.

22. Дебіторська заборгованість; Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 від 08.10.99 р № 237 URL: [http //www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
23. Дейнека О. В. Оптимізація структури джерел формування оборотного капіталу підприємства. Інноваційна економіка. 2012. №3. С. 257-260.
24. Довбенко, В. І. Мельник, В. М. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2010. 232 с.
25. Дубей Ю. В. Напрями ефективного управління оборотними активами промислових підприємств Економічний вісник Національного гірничого університету. 2018. № 1. С. 109-116. URL: [//nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2018_1_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2018_1_15).
26. Дуброва Н. П., Лисухо І. В. Аналіз структури оборотних активів та ефективності їх використання на підприємстві. Інтернаука : Міжнародний науковий журнал. 2020. № 18(2). С. 13–18. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2020_18\(2\)__4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2020_18(2)__4)
27. Дядюк М. А., Васильєва В. В. Оборотні активи як об'єкт управління у процесі розробки та прийняття господарських рішень. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2012. Вип. 1(1). - С. 263- 271.
28. Економіка підприємств : Підручник / Ф. В. Горбонос, та ін К. : Знання, 2010. 463 с.
29. Економічний аналіз та діагностика сучасного стану підприємств у контексті прийняття управлінських рішень. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 5. С. 16–20.
30. Єйбоженко О., Люта О. В. Система управління оборотними активами підприємства. Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. 2013. № 5. С. 1–10.
31. Єрмак С. О. Теоретико-методичний інструментарій формування комбінованих політик управління оборотним капіталом. Економіка промисловості. №54(2-3), 2011, с. 242-250.
32. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 від 07.02.2013 р. № 73 URL: [http //www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

33. Запаси: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 від 20.10.99 р № 246 URL: [http //www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
34. Золотухін Є. В. Оцінка ефективності використання оборотних активів підприємств електротехнічної галузі. Управління розвитком. 2013. № 18. С. 72-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_18_26.
35. Іванілов О.С. Економіка підприємства: Підручник. 2-ге вид. К.: ЦУЛ, 2011. 728 с.
36. Іванова, В. В. Планування і контроль на підприємстві: навч. посібник Суми : Університетська книга, 2011.443 с.
37. Ігнат'єва М. І. Характеристика основних джерел фінансування оборотних коштів підприємств. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2019. Т. 30(69), № 5(2). С. 37-41. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30\(69\)_5\(2\)__9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2019_30(69)_5(2)__9).
38. Ізмайлова Н. В. Ефективність використання оборотного капіталу гірничодобувних підприємств Криворізького залізничного басейну. Економічний аналіз. 2021. Т. 20. С. 238-244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2021_20_34.
39. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджено Мінфіном України від 08.02.2014 р. № 48 URL: [http //www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
40. Іскра В.В. Коефіцієнтний підхід щодо оцінки ефективності використання оборотних коштів українських агрохолдингів. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2021. № 3(1). С. 45-51. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2021_3\(1\)__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2021_3(1)__11).
41. Казачков І. О., Даньченко О. Е. Напрямки удосконалення процесу управління оборотними коштами підприємства. Економічний випуск Запорізької державної інженерної академії. 2020. С. 136–143.

42. Кленін О. В. Актуальні проблеми управління оборотними коштами промислових підприємств. Моделювання регіональної економіки. 2011. № 2. С. 59-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2011_2_9.

43. Колумбет О. П. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній та зарубіжній практиці. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління. 2013. Вип. 23-24. С. 324-332. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2013_23-24_48.

44. Костецький Я. І. Аналіз складу і структури оборотних активів. Інноваційна економіка. 2020. №1. С. 188–192.

45. Коць О. О., Цікайло М. А. Ефективність використання оборотних активів українськими підприємствами. Науковий вісник НЛТУ України. 2020. № 24.10.

46. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2013. 456 с.

47. Купріна Н. М. Сучасні аспекти фінансового аналізу оборотних активів підприємства. Економіка харчової промисловості. 2021. Вип. 3. Т. 13. С. 46–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2021_13_3_6

48. Лебедева А. М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2021. №1. С. 67–76.

49. Лепейко Т. І. Сутність оборотних коштів та їх аналіз на підприємстві. Вісник університету банківської справи Національного банку України. 2012. № 1(13). С. 215-218.

50. Маринович О. О., Шухманн В. А. Основні стратегії фінансування оборотних активів підприємства. Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_1_49

51. Мартиненко В. П., Легеза Н. В. Прогресивні підходи до управління оборотними активами промислових підприємств. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2022. № 18. С. 225–229.

52. Мельник Л.Г. Економіка підприємства: підручник для вищої школи. Суми: Університетська книга, 2012. 864 с.
53. Мордань Є. Ю., Сумченко А. О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка. 2019. № 4. С. 24–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2019_4_5
54. Нужна О. А. Узагальнення підходів до трактування оборотних активів. Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2011. Вип. 8. С. 331-336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2011_8_44.
55. Опаріна О. В. Групування підприємств галузі машинобудування за критерієм ефективності управління оборотними активами. Молодіжний економічний вісник ХНЕУ. 2020.
56. Павленко О. І. Теоретичні аспекти управління використанням оборотних коштів підприємств. Економіка, планування та управління в галузях : збірник науково-технічних праць. № 21.17, 2011. С. 247-253
57. Павленко О. П., Бурсук Г. Ю. Фінансовий аналіз оборотних активів та оптимізація джерел їх формування. Молодий вчений. 2017. №10. 981–984.
58. Пельтек Л. В. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 1(5). С. 43-49. URL: Ukrstat.gov.ua.
59. Пеняк Ю. С. Формування та ефективність використання оборотних засобів сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х., 2010. 0 с.
60. Пивоваров М. Г., Новгородська О. О. Шляхи підвищення ефективності застосування обігових коштів на підприємстві ТОВ «Експрес». Держава та регіони. 2007. № 5. С. 79–85.
61. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121.

62. Полторак А. С. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи. Ефективна економіка. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_18.

63. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV(ред. 652-VIII (652-19) від 17.07.2015) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

64. Про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей Інструкції Міністерства фінансів України від від 26.01.2001 № 49/121. Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів № 2/23 від 04.01.2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>.

65. Про затвердження Порядку дооцінки матеріальних запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів бюджетних установ: Наказ Головного управління Державного казначейства України, Міністерства економіки України N 127/13 8 від 2.12.1997 р.

66. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. №959-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

67. Рябенко Г. М. Інституціональний підхід щодо формування оборотних активів сільськогосподарських підприємств Економічний форум. 2021. № 1. С. 147-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2021_1_25.

68. Салига К. С. Система формування фінансових ресурсів підприємства. Ефективна економіка. 2011. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_3_11.

69. Селіверстова Л.С. Фінансовий аналіз: Навчально-методичний посібник. К.: ЦУЛ, 2012. 274 с.

70. Сич Є.М. Стратегічний аналіз: Навчально-методичний посібник К.: Каравела, 2010. 304 с.

71. Соколова, Е. О., Козак Г. С. Напрями підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства. Збірник наукових праць

Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. 2012. Вип. 21-22 (2). С. 216–221.

72. Солодовник Л. М. Дослідження питання підвищення ефективності використання фондів підприємства. Економіка і регіон. 2012. № 3. С. 102-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2012_3_22

73. Стоянова-Коваль С. С. Оборотні активи підприємств: економічна сутність та науково-методичні підходи до специфіки їх класифікації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2022. Вип. 10(2).

74. Стратійчук В.М. Управління оборотними активами як елементом підприємницького потенціалу в умовах глобалізації та євроінтеграції. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 38. С. 232-238.

75. Сукач О. Підходи щодо управління оборотними активами підприємства. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2020. №1. С. 69–75.

76. Терещенко С. І., Федай В. В. Ефективне використання оборотних активів підприємством. Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 2. С. 67–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2019_2_14

77. Тігова Т. М. Аналіз фінансової звітності: Навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2012. 268 с.

78. Трифонов Г. Ф., Стоєв В. Л., Нечитайло С. І. Теоретичні аспекти формування та ефективності використання оборотних коштів підприємства. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. № 4 (16). С. 98-102. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_4_20.

79. Фабіянська В. Ю. Удосконалення обліку та контролю оборотних активів. Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2021. Вип. 12(1). С. 357-366. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2021_12\(1\)__47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2021_12(1)__47)

80. Фаринович І. В. Економічна сутність оборотних коштів та джерела їх формування. Вісник Національного "Львівська політехніка". 2011. № 704 :

Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 114-119.

81. Филипенко О. М. Сучасні підходи до визначення сутності та складу поняття "оборотні активи". Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2011. Вип. 1. С. 50-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_1_10.

82. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / Кнейслер О. В., Гуцал І. С., Квасовський О. Р., Спасів Н. Я. Тернопіль : Вектор, 2022. 388 с.

83. Фінансовий аналіз : навч. посібник / І. О. Школьник [та ін.] ; за заг. ред. І. О. Школьник ; Держ. вищ. навч. закл. "Укр. акад. банків. справи Нац. банку України", Каф. фінансів. К. : Центр учб. літ., 2022. 368 с.

84. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / за заг. ред. І. О. Школьник, В. М. Кремень ; Нац. банк України, Держ. вищ. навч. закл. "Укр. акад. банків. справи Нац. банку України". К. : Центр учб. літ., 2021. 488 с.

85. Фридинский В.А. Основные элементы политики управления оборотными активами организации URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/2011/7/7_2011_6.pdf

86. Хаустова І. Є. Актуальні проблеми управління оборотними активами підприємства. Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". 2018. № 19 (1295). С. 64–67.

87. Хомяков, Володимир Іванович. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посібник / В. І. Хомяков, В. М. Белінська, О. В. Федоренко. К. : Кондор, 2011. 432 с.

88. Черниш С. С. Економічний аналіз : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2010. 256 с.

89. Чубка О. М. Особливості визначення категорії оборотного капіталу підприємства. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми

розвитку. 2013. № 767. С. 179-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2013_767_27.

90. Чубка О. Характеристика підходів до формування оборотного капіталу промислових підприємств. Економічний аналіз. 2013. Т. 12(4). С. 142-148. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12\(4\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12(4)__33)

91. Швець Ю. О., Скворцова А. В. Управління оборотними активами підприємств. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2021. № 13. С. 127–130.

92. Шматковська Т., Демедюк Л., Ворона О. Деякі аспекти проблематики управління оборотними активами на підприємстві. Науковий вісник ОНЕУ. 2022. № 3. С. 174–184.